

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Kellnerová

Bezpečnostní složky v období první republiky

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Ing. Jan Zelinka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Denisa Kellnerová

Security Forces in the Period of First Czechoslovak Republic

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Ing. Jan Zelinka

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 24.2.2015

Denisa Kellnerová

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat PaedDr. Ing. Janu Zelinkovi za odborné rady a připomínky při vedení mé bakalářské práce a Mgr. Radku Galašovi za konzultaci problematiky v daném tématu.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na bezpečnostní složky v období první republiky, zejména v době jejího formování. Právě v tomto období byl kladen důraz na formování státní správy a s ní souvisejících bezpečnostních složek, jejich zákonné úpravy a organizační struktury. Bezpečnostní složky v první republice tvořily sbory policie státní a komunální, četnictva a dalších ozbrojených složek, chránících především státní hranice, jakými byly například Finanční stráž, Stráž obrany státu a armáda.

Klíčová slova

Armáda, Četnictvo, Finanční stráž, Komunální policie, První republika, Státní policie, Stráž obrany státu

Annotation

The Bachelor Thesis is focused in security forces in the period of The First Czechoslovak Republic, mainly in the stage of its foundation. Even in this period the accent was put on the formation of the state government including connected security forces, their statutory regulation and organizational structure. Security forces of The First Czechoslovak Republic consisted of State and Communal Police, Gendarmerie and other armed forces, mainly state boarder defending forces, e.g. Financial Guard, State Defense Guard and Army.

Keywords

Army, Communal Police, Financial Guard, Gendarmerie, State Defense Guard, State Police, The First Czechoslovak Republic,

OBSAH

ÚVOD	8
1. VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	10
2. STÁTNÍ SPRÁVA V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY	14
2.1 Národní shromáždění	15
2.2 Prezident Československé republiky.....	17
2.3 Ozbrojené složky v rámci státního aparátu	19
3. ČETNICTVO	22
3.1 Vznik a vývoj československého četnictva, organizační struktura	22
3.2 Úkoly a poslání četnictva	25
3.2.1 Povinnosti četnictva	27
3.2.2 Vymezená práva a zákazy pro četnictvo	29
4. POLICIE A JINÉ BEZPEČNOSTNÍ SBORY	31
4.1 Historický vývoj policejních sborů	31
4.2 Řídící policejní orgány	32
4.2.1 Nově vzniklé policejní instituce.....	34
4.3 Sbory stráže bezpečnosti	37
4.3.1 Práva a povinnosti sborů stráže bezpečnost	38
5. KOMUNÁLNÍ POLICIE	41
5.1 Historie policejních komunálních sborů	41
5.2 Úkoly a poslání komunální policie, organizační struktura.....	42
6. DALŠÍ OZBROJENÉ SLOŽKY PRVNÍ REPUBLIKY	46
6.1 Finanční stráž	46
6.2 Stráž obrany státu	48
6.3 Československá armáda	49
7. KOMPARACE PŮSOBNOSTI A DŮLEŽITOSTI STÁTNÍ POLICIE A ČETNICTVA	53
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o bezpečnostních složkách Československa v období první republiky, tedy od jejího samotného vzniku. První republika, datovaná mezi lety 1918 a 1938, představovala jednu z velmi významných etap dějin Československé republiky. Po národním převratu 28. října 1918 a počátcích formování nově vzniklého státu vyvstala potřeba ukotvení státní správy a na ni navazujících bezpečnostních složek, které by chránily celistvost samostatného území a strukturu státních hranic. Bezpečnostní složky se skládaly ze státní policie, komunální policie a četnictva. Nelze opomenout ani další ozbrojené složky převzaté z bývalé monarchie, jejichž prvořadým úkolem byla obrana státních hranic. Patřily k nim Finanční stráž, Stráž obrany státu a také armáda.

Bakalářská práce je členěna do kapitol, které pojednávají o jednotlivých bezpečnostních složkách první republiky v dobovém kontextu vzniku samostatného státu a jeho utvářející se státní správy.

Úvodní část práce nastiňuje vznik Československé republiky, zvláště představuje říjnový národní převrat, který v čele s tzv. "muži 28. října" rozhýbal celé politické dění v nově vzniklém státu. Podle konceptu Aloise Rašína se začaly formovat první zákony, s nimi i nová prozatímní ústava, která vyřešila otázky týkající se dělby moci.

Následující oddíl práce zkoumá problematiku státní správy, která byla převzata z bývalé monarchie, a nesplňovala tak veškerá kritéria nově vzniklé republiky. Byla nutná její reorganizace a zvláště pak její sjednocení, jež bylo vyřešeno Organizačním zákonem z roku 1927, který rozdělil Československo na jednotlivé země s příslušnými zemskými úřady.

Další část je věnována třem zásadním bezpečnostním složkám své doby, a to Četnictvu, Státní policii a Komunální policii. Četnictvo, které zajišťovalo veřejný pořádek v obcích a městech, se vyvinulo ze sborů působících již v napoleonských dobách. Postavení četnictva bylo poprvé zákonně upraveno v druhé polovině 19. století Služební instrukcí, která byla postupem času přeorganizována Zákonem o četnictvu z roku 1920. Služební instrukce vymezovala podřízenost četnictva Národnímu výboru a dále stanovovala práva, povinnosti a rovněž zákazy platné pro četnictvo.

Historický vývoj policie sahá až do starověku, kdy bylo prostřednictvím jednotlivých složek bezpečnosti chráněno území státu proti nepřátelům, stejně tak jako vnitřně proti nezákonnému jednání obyvatel. V době vzniku republiky byl často řešenou otázkou právě duální charakter policie. Státní policie byla soustředěna do policejních ředitelství s podřízeností zemskému prezidentovi. Členěna byla na uniformovanou a neuniformovanou stráž bezpečnosti. Komunální policie podléhala nařízením starosty obce či města a rovněž policejnímu komisaři. U složek policejních sborů jsou v práci rozebrána jednotlivá práva, povinnosti i zákazy stanovené příslušníkům policie.

Poslední kapitoly teoretické části jsou věnovány třem bezpečnostním sborům působícím na našem území v oblasti ochrany státních hranic, tedy Finanční stráž, Stráž obrany státu a rovněž armádě.

Cílem bakalářské práce je blízké seznámení s bezpečnostními složkami Československa v dobovém kontextu utváření samostatného státu, který přejímal právě tyto složky z bývalé monarchie a včleňoval je do nově vzniklého konceptu státní správy. Úkolem práce je teoreticky podloženými fakty porovnat činnost policie, která má na našem území dlouholetou tradici a funguje dodnes, se sborem zaniklého četnictva, které v období první republiky plnilo neméně důležitou úlohu. Pro jakou z těchto složek byla činnost náročnější, oblast působení širší a do jaké míry byly obě složky v oblibě obyvatelstva jsou otázky, jakými se budeme zabývat. Poznatky vzniklé komparací obou složek v jednotlivých aspektech jsou shrnuty v praktické části bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Vznik Československa je neodmyslitelně spjat s pražskou národní revolucí 28. října 1918. Nikoliv pouze tento den, ale celý komplex událostí, který mu předcházela a vybudoval hospodářskou a sociální základnu státu, je možno pokládat právě za převratný, vedoucí k revoluci. Dne 28. října roku 1918 došlo na Václavském náměstí k převratu, který vznikl na základě ne příliš porozuměné nótě mocnářství o mírovém jednání. Lid chápající sdělení ministra zahraničí Gyuly Andrássyho coby kapitulaci, začal napadat obchody a strhával výsostná označení státu jak na úřadech, tak z uniforem vojáků a důstojníků. Tehdejší „muži 28. října“ Rašín, Švehla, Stříbrný a Soukup se toho dne odebrali na nejvyšší státní úřad, tedy Zemské místodržitelství, kde oznámili tehdejšímu vicemístodržiteli Janu Kosinovi, že budova je obsazena hlídkou Národního výboru československého, který bude udržovat pořádek a klid. O celé události byla poslána zpráva hraběti Maxmilianu Coudenhovovi do Vídně. Vůdci Alois Rašín, Antonín Švehla, Jiří Stříbrný a František Soukup a slovenský politik Vavro Šrobár se posléze vypravili na policejní ředitelství, kde byla předána funkce ředitele Richardu Bienertovi a také na Zemskou správní komisi. Ani zde nenastal s předáváním úřadu ze strany hraběte Vojtěcha Schönborna problém. Odpolední setkání pléna Národního výboru ve svém svolání „Lide československý!“ oznamovalo, že Československo se stalo samostatným kulturním státem, a také byl projednáván první zákon státu, který svým přijetím stanovoval Národní výbor nejvyšším zákonodárným sborem státu. Rašínův koncept prvního zákona obsahoval pět článků.¹ Zákon nařizoval stávající platnost a tímto aktem chtěl Alois Rašín zamezit možnému nastolení bezprávního státu a rozkladu státní správy.² Pražský převrat se velmi rychle rozšiřoval do všech oblastí státu. Nově vzniklé Okresní národní výbory se jali moci a v pohraničních oblastech vznikaly České národní výbory, jakožto orgány českých menšin.³

¹KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 34. ISBN 80-7277-195-7.

²OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: EVA, 2012, s. 67. ISBN 978-80-86107-47-9.

³KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 37. ISBN 80-7277-195-7.

1.2 První Kramářova vláda, Versailleský systém

Odtržením Československa od Habsburské monarchie mělo za následek vydání sedmnácti dekretů Národního výboru, které plnily funkci zákonů. Se zákony vzešla v platnosti také prozatímní ústava, v jejím rámci byla plánována pozemková reforma a přijat byl i zákon o jednomiliardové půjčce, který zajišťoval jakousi finanční základnu nově vzniklého státu. Kramářova politická delegace zahájila po ženevských dohodách spolu s Edvardem Benešem přípravu k sestavení vlády. Ustanoveno bylo Národní shromáždění, do něhož byli poslanci jmenováni na základě volebních preferencí z roku 1911, které převzalo pravomoci Národního výboru. Při prvním zasedání Národního shromáždění 14. listopadu 1918 došlo k úplnému sesazení Habsburků a nový stát byl prohlášen republikou, v jejímž čele zastával funkci prezidenta republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Obsazeny byly také funkce ministrů jednotlivých rezortů, roli ministerského předsedy zastával Karel Kramář. V Kramářově vládě zastávaly své pozice jak české, tak slovenské strany, proto byla vláda označována jako vláda všenárodní koalice. Spojení Českých zemí a Slovenska, utváření a upevňování československého státu i připojení Zakarpatské Ukrajiny k Československé republice se staly hlavními tématy na půdě Kramářovi vlády. Těžká situace utváření nového státu při upevňování jeho hranic, s sebou přinášela mnohé hospodářské a sociální problémy. Vzhledem k tomu, že vnitřní trh byl stále orientován na válečnou výrobu, vládl v zemi velký nedostatek potřeb pro mírový stav, jakými byly potraviny a oděvy. Nedostatek pracovních sil ještě více prohluboval sociální rozdíly obyvatelstva, které se lidu dotýkaly při představách nadějně budoucnosti republiky o to více. Vznikaly bytové a zásobovací výbory, které plnily velmi významnou úlohu v otázce zásobování, určování cen či ve výběrovém řízení zaměstnanců.⁴

Velmi významnou událostí v poválečném světě byla pro Československo stejně jako pro mnoho dalších států mírová konference v Paříži, ve které mělo být hlavní otázkou uzavření světové války a zároveň dalšího mírového vývoje. Slavnostní zahájení konference proběhlo 18. ledna 1919 ve versailleském paláci v obsazení předních světových politiků. Řídící orgán, takzvanou Nejvyšší radu, představovaly vítězné

⁴OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: EVA, 2012, s.79 . ISBN 978-80-86107-47-9.

velmoci. Nejvyšší rada konference projednávala mírové podmínky bez přítomnosti poražených států Německa, Rakouska, Maďarska a Turecka. Konference se poražené státy účastnily až na jejím konci při podpisu mírových smluv. Vítězné velmoci čelily v průběhu konference velmi silným konfrontacím ohledně poválečného uspořádání světa, zvláště pak se lišily mocensko-politické zájmy Francie a Ameriky. Americký prezident Woodrow Wilson usiloval o sjednocení všech států bez rozdílu válečného výsledku. Opačné stanovisko zastávali zástupci Francie, kteří požadovali zabezpečení vítězných mocností rozdělením válečné kořisti a na úkor poraženého Německa zaujmout v Evropě prvořadé postavení. Další vítěznou velmocí přítomnou na mírové konferenci byla Anglie se svými zástupci Lloydem Georgem a Arthurem Balfourem. Angličtí zástupci se přikláněli k oběma plánům, jak Francie, tak Ameriky. Zaujímal tak střední směr mezi oběma velmocemi. Neschopnost shody jednotlivých velmocí ovlivnil zvláště evropský vývoj. Vzhledem k následným bolševickým hnutím v poražených státech se tři vítězné mocnosti rozhodly neprodleně dospět k vyřešení mírové otázky a vyhnout se tak případnému nebezpečí anarchie a bolševizace Evropy. Dne 28. června byla podepsána mírová smlouva s Německem na popud návrhů ze strany Anglie. Později následovalo podepsání smluv s Rakouskem, Maďarskem a Tureckem. Spolu s mírovými smlouvami byl v roce 1920 uzavřen Pakt Společnosti národů. Československo se jako jeden z vítězných států zúčastněných pařížské konference podílelo na řešení pouze dílčích problémů. Zástupcem Československa byl v Paříži ministerský předseda Karel Kramář, který na jednání předložil požadavky státu, jako například zachování historických hranic či připojení Zakarpatské Ukrajiny. Většina požadavků byla nakonec i přes nesouhlas Anglie prosazena, zvláště díky francouzské podpoře. Slovensko a Zakarpatská Ukrajina byly připojeny k Českým zemím. Historické hranice Čech byly uznány a tímto aktem byly narušeny veškeré snahy o odtržení německých pohraničních oblastí. Československo bylo mírovými smlouvami existenčně vpraveno do tzv. versailleského systému.⁵ Definitivní podoba československé ústavy byla vyhlášena v roce 1920, s níž byly také formulovány jednotlivé zákony, například o pravomocech a složení senátu či o Župních a Okresních

⁵OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: EVA, 2012, s. 84-85. ISBN 978-80-86107-47-9.

úřadech. Proklamace dodržování ústavy i jejich zákonů, byla obsahem prohlášení na samém začátku ústavní listiny.⁶

⁶ VOJÁČEK, L., SHELLE, K. *České právní dějiny do roku 1945*. 1. vyd. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing, 2007, s. 49. ISBN 978-80-87071-20-5.

2. STÁTNÍ SPRÁVA V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY

Centrem státní správy v období první republiky bylo Ministerstvo vnitra, které si uvědomovalo, že veřejná správa, která dle recepčního zákona byla podřízena Národnímu výboru se stávajícími zemskými a říšskými zákony, potřebuje nutně novou reformu. Ta vzešla v platnosti novým župním zákonem z roku 1920. Podle tohoto zákona se župy měly stát základními správními organizacemi v čele s županem, který by vedl župní úřad se svým župním zastupitelstvem podléhajícím Ministerstvu vnitra.⁷ Župní zákon stanovoval, že bude na území republiky vykonávat vnitřní správu župní úřad s podřízenými okresními úřady, které měly vykonávat vnitřní správu ve svém obvodu po vzoru dřívějších okresních hejtmanství a zastupitelských úřadů.⁸ Předpokládaná reorganizace veřejné správy sebou nesla nutnost vydání mnoha upravujících zákonů a nařízení. Základními cíli župního zřízení, které čelilo mnohým kritikám, byla unifikace státní správy, ale také její zlidovění. Částečná realizace župního zákona proběhla na Slovensku, v Českých zemích se slibovaná jednotnost státní správy realizovala pozdějším organizačním zákonem.⁹

Nutnost definitivního jednotného správního systému, byla vyřešena v roce 1927, a to vydáním organizačního zákona. Republika se administrativně rozdělila na země se zemskými úřady v čele se zemským prezidentem služebně podřízeným Ministerstvu vnitra. Československo bylo rozděleno na již zmíněné země, tedy správní obvody, které byly čtyři: země Česká, Moravsko-slezská, Slovenská a Podkarpatoruská se sídelními městy zemských úřadů Praha, Brno, Bratislava, Užhorod. Každý správní obvod měl své zemské zastupitelstvo, kam byly dvě třetiny voleny a jedna třetina dosazena odborníky vládou. Volení členové se jako jedinou možností mohli stát členy zemských výborů. Zemský úřad vykonával dozorčí službu nad okresními úřady, které mu byly podřízeny a stal se tak spojem mezi ministerstvy a nižšími správními orgány. Vstup tehdejší státní

⁷ VOJÁČEK, L., SHELLE, K. *České právní dějiny do roku 1945*. 1. vyd. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing, 2007, s. 50. ISBN 978-80-87071-20-5.

⁸ SHELLE, K. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s.243. ISBN 80-86861-92-9.

⁹ MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 13. ISBN 80-902670-0-9.

správy nového zemského zřízení byl dokonán 2. prosince roku 1928, kdy proběhly první volby do zemského zastupitelstva.

2.1 Národní shromáždění

Rozšířený počet poslanců Národního výboru dal vzniku Národního shromáždění. Poslanci byli do Národního shromáždění o počtu 256 poslanců zvoleni na základě posledních výsledků voleb do Říšské rady. První Národní shromáždění, neboli také Revoluční shromáždění nevzniklo demokratickou volbou občanů, ale jeho samotným usnesením v dobré víře, že lid volbu akceptuje. Podle počtu mandátů, byli v převaze agráři, za nimi sociální demokraté, dále národní demokraté, národní socialisté, katolická strana, česká strana pokroková, staročeši a centralisté. Národní shromáždění vykonávalo na území státu moc zákonodárnou a také dohled nad mocí výkonnou. Vytvoření parlamentu sebou neslo nedostatky ze stran Slováků, kteří měli vyhrazených 40 míst a společně tak tvořili slovenský klub. Nedostatečné zastoupení ze slovenských řad bylo vyřešeno novelou prozatímní ústavy a počet poslanců se zvýšil na 270. Rozšířený počet poslanců však nepřípadl pouze slovenským zástupcům, nýbrž i zástupcům českým, kteří byli uznáni znalými slovenských poměrů. Zákonodárné kompetence zemských sněmů, byly po jejich rozpadu přiřazeny do záležitostí Národního shromáždění. Při permanentních zasedáních NS byly projednávány vládní návrhy, návrhy poslanců, petice a také zprávy prezidenta republiky o stavu Československa. Prvním předsedou Národního shromáždění, který prostřednictvím své funkce řídil schůze NS, byl zvolen František Tomášek. Československá ústava z roku 1920 dala definitivní podobu Národnímu shromáždění. Podle ní bylo NS dvoukomorové, tedy Poslanecká sněmovna a Senát. Dvoukomorové rozložení však vyvolalo mnohé neshody zvláště ze stran poslanců. Častým argumentem byla například neshodná dělba moci v dvoukomorovém parlamentu. Senát byl nakonec přeci jen založen, už z nutnosti dosáhnouti součinnosti českých a slovenských politických stran.

Sídlem Poslanecké sněmovny a Senátu se stala Praha. Poslanecká sněmovna se skládala z 300 poslanců volených občany starší 21 let všeobecným, rovným, přímým, tajným právem hlasovacím. Volen do poslanecké sněmovny mohl být občan starší 30 let

vyhovující podmínkám volebního řádu. Délka poslaneckého období byla po mnoha diskuzích a předchozích návrzích pěti let, ustanovena na 6 let. V komoře senátu zasedalo 150 členů, taktéž volených všeobecným, rovným, přímým, tajným právem hlasovacím. Volit do senátu bylo umožněno občanům, jež dosáhli 26 let. Na druhé straně, volený občan do senátu musel dovršit 45 let. Funkční období senátora představovalo 8 let. Díky imunitě členů národního shromáždění zakotvené v Ústavě, nemohli být stíháni za hlasování ve sněmovně či ve sněmovních výborech. K jakémukoliv stíhání, jak trestnímu, tak disciplinárnímu, byl zapotřebí souhlas příslušné sněmovny. Činnost národního shromáždění fungovala v jednotlivých obdobích nazývaných zasedání, která se dělila na řádná a mimořádná. Povinností prezidenta republiky bylo svolat za rok alespoň dvě řádná zasedání, podzimní a jarní a také v případě potřeby zasedání mimořádné. Zákony usnesené na půdě Národního shromáždění měl právo prezident republiky vrátit k následnému přepracování do 30 dnů ode dne dodání usnesení vládě. Aby mohl vyjít zákon v platnosti, musel být vyhlášen způsobem stanoveným zákonem a následně podepsán československým prezidentem.

Dalšími funkcemi Národního shromáždění byli mimo funkce zákonodárné, také správní a kontrolní. Kontrolní funkce spočívala zvláště v otázce státního finančního hospodaření. Národní shromáždění schvalovalo státní rozpočet, činnost kontrolních výborů, mezinárodní smlouvy apod. Za tímto účelem byl také zřízen Nejvyšší účetní kontrolní úřad, jehož předseda odpovídal za svoji činnost Národnímu shromáždění. Neopomenutelnou činností NS byla také funkce soudní. Národní shromáždění mělo právo soudit prezidenta republiky za velezradu, přičemž žalobu podává Poslanecká sněmovna a soudní funkci pak Senát. Tímto způsobem by NS mohlo obvinít i předsedu vlády, pokud by porušoval ústavní či jiné zákony. Nově vzniklým orgánem v rámci Národního shromáždění se stal Stálý výbor Národního shromáždění, který zastával svou funkci v době, kdy byla jedna ze sněmoven rozpuštěna, nebo v případě uplynutí volebního období. Výbor čítal 24 členů, z toho 16 členů volených Poslaneckou sněmovnou a 8 členů volených Senátem vždy na 1 rok. Výbor NS činil neodkladná opatření, byl kompetentní ve věcech zákonodárných a správních až na výjimku volby

prezidenta republiky, změny ústavních zákonů, ale také ukládání finančních povinností jakož i rozšiřování branné výchovy.¹⁰

Vláda první republiky spadala do moci výkonné v čele s předsedou vlády jmenovaným prezidentem republiky, která se skládala z jednotlivých ministrů. Pro naše účely vynikalo Ministerstvo národní obrany spravující armádu, Ministerstvo vnitra, které spravovalo policii a četnictvo a také Ministerstvo financí, kterému podléhala finanční stráž. Za zmínku stojí také Ministerstvo spravedlnosti, které řídilo vězeňskou stráž a Ministerstvo železnic. Ministerstvo vnitra zaujímalo pozici ministerstva vykonávající záležitosti, které nenáležely ostatním ministerstvům. Z ozbrojených složek mu podléhala policie a četnictvo, později také stráž obrany státu. Ministerstvo vnitra bylo členěno na prezidium a na 4 odbory, skýtající 16 oddělení. Prezidium MV mělo za úkol obstarávat záležitosti osobního rázu jako například úřední styky ministra včetně informační služby, osobní záležitosti zaměstnanců MV, ale také všech úředníků podřízených úřadů. Každý ze čtyř odborů vynikal svou působností. První odbor řešil záležitosti ústavní a zákonodárné, stejně tak se zabýval i organizací politické správy. Druhý odbor se zabýval organizací bezpečnostních úřadů, přistěhovaleckou a vystěhovaleckou problematikou. Ve věcech vojenských, domobrany a branného zákona působil v rámci ministerstva třetí odbor. Poslední čtvrtý odbor měl v působnosti záležitosti ve věcech samosprávy a financí.¹¹

2.2 Prezident Československé republiky

Prezident Československé republiky představoval hlavu státu stejně jako vrchního velitele branných sil se svými jasně vymezenými pravomocemi, které se kromě jiných týkaly bezpečnosti státu. Prezident republiky vyhlášoval ze svého titulu válečný stav, se souhlasem Národního shromáždění měl pravomoc vypovědět válku. V souvislosti s NS podepisoval či vracel usnesené zákony. Dále jmenoval a propouštěl ministry, stejně tak vysokoškolské profesory, soudce i důstojníky. Národnímu shromáždění podával zprávy

¹⁰SHELLE, K. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia a. s. 2006, s.127-128. ISBN 80-86861-92-9.

¹¹MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 15. ISBN 80-902670-0-9.

o stavu republiky a také podával v případě potřeby návrhy na nutná opatření. Kromě udělování darů z milosti, mohl také dle svého uvážení udělovat dary.¹² Prvním prezidentem nově vzniklé Československé republiky byl dne 14. listopadu roku 1918 zvolen Revolučním Národním shromážděním Tomáš Garrigue Masaryk, který se zahraničním odbojem roku 1914 zasloužil o obnovu státní samostatnosti jak Čechů, tak Slováků.¹³ Tomáš Garrigue Masaryk začal již od vypuknutí první světové války připravovat odboj zejména v zahraničí, vzhledem k hrozbě jeho zatčení. V Praze měl Masaryk své stoupence, kteří zde vytvořili zpravodajskou tajnou organizaci nazývanou Maffie. Organizace reprodukovala společnosti zprávy z domova i ze zahraničí. Mezi zpravodaje z řad Maffie patřil i pozdější prezident Edvard Beneš. Pro svůj plán samostatného území Českých zemí a Slovenska oslovil Masaryk své příznivce v zahraničí, zvláště ve Velké Británii. Snažil se především dostat do přízně britských politických kruhů a přesvědčit je o svém plánu samostatného státu, stejně tak o nutnosti svrhnout monarchii. Skutečný odboj započal Masaryk v létě roku 1915 ustanovením českého zahraničního komitétu, později přeměněného na Československou národní radu spolu s Edvardem Benešem, Milanem Rastislavem Štefánikem a Josefem Dürichem, který sdružoval Čechy a Slováky v zahraničí. Později organizoval Masaryk vojenské jednotky ve Francii a v Rusku, převážně z válečných zajatců. K dosažení cíle totiž považoval za nezbytné i dostatečnou vojenskou připravenost. Po působení v Rusku odcestoval Masaryk do USA, kde roku 1918 podepsal Pittsburskou smlouvu, v níž je proklamována autonomie Slovenska v budoucím Československu. Ještě téhož roku je v Paříži prohlášena prozatímní vláda skrze Československou národní radu v čele s prezidentem Tomášem Garrigueem Masarykem. Konečným výsledkem Masarykových snah v zahraničí byla 28. října podepsána Washingtonská deklarace, kterou byla potvrzena samostatnost Československa. Konečně 14. listopadu byl Masaryk zvolen prezidentem nově vzniklého státu.¹⁴ Při výkonu moci ve funkci prezidenta byla Masarykovi nápomocná zvláště prezidentská kancelář, tvořící zákonnou oporu. V čele Kanceláře prezidenta republiky, mající především administrativní a politický charakter,

¹²MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 15. ISBN 80-902670-0-9.

¹³NOLČ, J. *Čeští a slovenští prezidenti*. 1. vyd. Brno: CP Books, 2005, s. 9-10. ISBN 80-251-0545-8.

¹⁴KOLÁŘ, F. a kol. *Politická elita meziválečného Československa: Kdo byl kdo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Pražská edice, 1998, s.163-164. ISBN 80-901509-8-5.

stanul Přemysl Šámal, pozdější člen Revolučního národního shromáždění.¹⁵ Tomáš Garrigue Masaryk se také zasadil o rozšíření pravomocí prezidenta stejně jako o rozšíření domácí i zahraniční politiky. Snažil se o vytvoření státu s demokratickým politickým systémem, ale i s pestrou škálou národnostních kultur. První prezident Československé republiky abdikoval ze svého úřadu 14. prosince roku 1935. Nicméně Masarykův etický i politický odkaz přežil napříč historií československého území 20. století.¹⁶

2.3 Ozbrojené složky v rámci státního aparátu

Ozbrojené složky měly v době první Československé republiky důležité postavení, zvláště co se týče možného potlačení nežádoucího nebezpečí a odporu. I přes své postavení však nemohly fungovat jako samostatná síla. Vnitřní bezpečnost byla udržována skrze policii a četnictvo, které nová samostatná republika převzala i do svého nového státního aparátu, přestože mezi občany nebyly tyto složky příliš v oblibě. Příslušníci četnictva byli zbaveni rakousko-uherského symbolu strážníků, chocholu z dlouhých ptačích per, organizační struktura se vcelku neměnila. Četnictvo bylo jakožto organizovaný sbor rozmístěno po území republiky podle správní organizace. V obcích byly za bezpečnost obce samotné a jejího přilehlého přiděleného území odpovědné četnické stanice, podřízené okresním četnickým velitelstvím. Okresní četnická velitelství vykonávala svou činnost v centru daného politického okresu s podřízeností zemskému četnickému velitelství v čele s generálním velitelem četnictva, jež odpovídal za svou funkci MV. Četnické velení mělo duální charakter. Starosta obce, stejně tak obecní úřad, neměl možnost dávat četnické stanici potřebné rozkazy, avšak okresní úřady si mohly v případě potřeby vyžádat četnictvo k bezpečnostní spolupráci. Stejně pravomoci mohla využívat zemská politická správa, která mimo svých četnických oddílů mohla rozmisťovat četnické oddíly a stanice na potřebná místa.

¹⁵ SOUBIGOU, A. *Tomáš Garrigue Masaryk*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 249-250. ISBN 80-7185-679-7.

¹⁶ KOLÁŘ, F. a kol. *Politická elita meziválečného Československa: Kdo byl kdo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Pražská edice, 1998, s. 164-165. ISBN 80-901509-8-5.

V poválečném Československu byly početní stavy četnických příslušníků postupně upravovány. Zvláštní pozornost byla věnována těm četníkům, o kterých bylo známo, že vykazovali zvýšený zájem o službu pro Rakousko. Tito byli ve většině případů převeleni na jiná místa, někteří i propuštěni, dokonce i přes marné snahy odborů chránících jejich zájmy. Nahrazení byli příslušníky z řad vojáků hájících zájmy nové republiky. Bezpečnost venkova byla v rukou četnictva, ve větších městech jakými byla Praha, Brno, Plzeň, Ostrava, Liberec a další byly zřízeny státní policejní sbory s příslušnými policejními úřady. Policie ve městech sama vykonávala kromě udržení bezpečnosti také vedení evidence obyvatel, na rozdíl od venkova, kde se tyto záležitosti týkaly výhradně okresních úřadů. Policie byla na území měst členěna na jednotlivé sbory podle středu svých zájmů. Fungovala například policie kriminální a mravnostní. Vzhledem k vývoji doby také četnictvo zřizovalo svá specializovaná zařízení. Na počátku 20. let bylo zřízeno Ústřední pátrací oddělení sdružující pátrací akce četnických oddělení. Zřízena byla i Zpravodajská ústředna, která soustřeďovala policejní i vojenskou výzvědnou obrannou službu.¹⁷ Státní policie v období první republiky měla tendenci sílit a rostl tak i počet státních policejních úřadů, stejně tak policejních ředitelství i policejních komisařství. V roce 1929 byla dokonce zřízena Všeobecná kriminální ústředna pro evidenci a stíhání zločinů při policejním ředitelství v Praze. Koncem 30. let bylo na území Čech 7 policejních ředitelství, na Moravskoslezském území 6, na Slovensku 2 a na území Podkarpatské Rusi 1 policejní ředitelství. Policie byla členěna na sbor uniformovaný a neuniformovaný. Vojenským vzorem byl řízen sbor uniformovaný. Oba sbory podléhaly výkonem služby státním a policejním úřadům, výsostně však Ministerstvu vnitra. Pořádková služba ve městech a obcích byla vykonávána policií městskou či obecní s podřízeností starostovi. Samostatnou složkou byla ve své době například policie kriminální, dopravní a pořádková. V roce 1936 byla na území Československé republiky zřízena Stráž obrany státu. Stráž obrany státu, jakožto bezpečnostní sbor, byla zřízena z důvodu zvýšení ochrany státních hranic a související nedotknutelnosti státního území. SOS byla také nápomocná při udržování veřejného pořádku ostatním sborům bezpečnosti, příslušeli k ní příslušníci četnictva, státní policie, obecní stráže bezpečnosti, finanční stráže, ale i státní zaměstnanci. SOS byla vojensky organizována do družstev, čet, rot a praporů. Ve 30. letech příslušelo

¹⁷KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 162. ISBN 80-7277-195-7.

stráži obrany státu 31 praporů rozmístěných v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Podkarpatské Rusi. SOS byla taktéž podřízena politickým úřadům s nejvyšší instancí na Ministerstvu vnitra. Stráž podléhala i armádě, a to v případech, kdy byl vyhlášen stav ohrožení republiky. Při nejvyšším ohrožení republiky, a sice 23. září 1938, příslušelo ke stráži obrany státu 29 653 příslušníků.

Nejvyšší vojenskou instancí po převratu v roce 1918 zaujímal Výbor pro národní ochranu, v čele s vrchním správcem československých vojsk. Tento orgán byl však již v listopadu nahrazen Ministerstvem národní obrany, jež zřizoval hlavní štáb československé branné moci. Podřízené orgány ministru národní obrany fungovaly také Generální inspektorát branné moci, Kancelář československých legií, coby orgán pečující o legionáře a také Likvidační úřad československých zahraničních vojsk. Zemská vojenská velitelství v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě podléhala prezidentovi republiky i Ministerstvu národní obrany.¹⁸ Armáda Československa měla mít zprvu podle Tomáše Garrigua Masaryka ráz miliční, což se ovšem záhy ukázalo jako mylná a nereálná představa. Rozhodl se proto k budování řádné armády a velmi často se podílel na vojenských cvičeních v roli vrchního velitele československé armády. Nechal rovněž zřídit vojenskou kancelář vedenou zprvu plukovníkem O. Husákem. Armáda řízená branným zákonem postupovala na základě branné povinnosti občanů. Její povaha byla rámcová, stejné uspořádání jako válečné, s tím rozdílem, že při válečném stavu byly mírové útvary doplňovány mobilizací. Branná moc Československa byla stanovena prezidentem republiky v prosinci roku 1919 sloučením útvarů domácí armády.

¹⁸KOCOUREK, L. *Správa v českých zemích a v Československu v letech 1848-2005: Historický přehled*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, EUPRES, 2007, s. 48-49. ISBN 978-80-86754-75-8.

3. ČETNICTVO

3.1 Vznik a vývoj československého četnictva, organizační struktura

Vznik četnictva lze datovat dobou napoleonskou, kdy působili jeho předchůdci, tzv. sbor gens d'armes, který byl zřízený Napoleonem Bonapartem k ochraně veřejné bezpečnosti. Podobný sbor zřízený apriorně k udržení veřejného pořádku byl taktéž zřízen v Lombardii. Sbor byl nadále zachován i po převzetí Lombardie Rakouskem za účelem udržení bezpečnosti území a v případě války ke zformování na vojenskou policii.¹⁹ Pojem četnictvo bylo původně označení pro bandity a lupiče sdružované do skupin neboli čet. Až později byl pojem použit pro opačnou stranu zákona, tedy pro ty, jež lupiče a bandity chytají.²⁰ Zřízení četnictva na území pozdější Československé republiky je datováno rokem 1849 vzorem četnictva lombardského. První provizorní zákon pro četnictvo pochází z roku 1850. Tento zákon byl v následujících letech několikrát upravován, až byla v roce 1876 pro četnictvo vyhlášena služební instrukce, jež se následně také upravovala. Po převratu se platící instrukce opět transformovala až do pozdějšího zákona z roku 1920.²¹ Podle zákona o četnictvu č. 299/1920 Sb. ze dne 14. dubna 1920 bylo četnictvo československé republiky definováno takto: „*Vojensky organizovaný sbor strážný, jenž určen jest k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval v celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.*“²² Československé četnictvo, jako vojensky organizovaný bezpečnostní sbor, plnil bezpečnostní úkoly na celém území státu, bylo orgánem státní politické správy vykonávajícím bezpečnostní služby s podřízeností státním politickým úřadům.²³ Vznikem samostatné československé republiky bylo od 29. 10. 1918 četnictvo podřízeno Národnímu výboru,

¹⁹MALYPETR, J., SOUKUP, F. a KAPRAS, J., *Armáda a národ*. Praha: Národní rada československá v nakladatelství L. Mazáč, 1938, s. 281.

²⁰NĚMEC, M., *Občan a policie: Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 92. ISBN 80-206-0524-X.

²¹ERHART, J. *Rukověť četnictva*. Praha: Typus, 1937, s. 42.

²²Zákon č. 299/1920 Sb. o četnictvu. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1920, s. 687-689. ISSN 1804-0705. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/056-1920.pdf>.

²³ *Československé četnictvo*. [online]. © 2014 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3d>.

jehož Dekretem z 30. 10. 1918 byl zřízen úřad generálního velitele četnictva. Generálnímu veliteli četnictva příslušely pravomoci náležející inspektoru četnictva. Dne 27. 11. 1918 bylo četnictvo zařazeno i přes marné snahy Ministerstva národní obrany do resortu Ministerstva vnitra. Ministerstvo národní obrany zasahovalo pouze do záležitostí spojených s výzbrojí.²⁴ Třinácté oddělení Ministerstva vnitra řídilo právě četnictvo, jež spadalo pod strukturu ministerstva. Společně se změnou pravomocí ohledně četnictva Ministerstvem vnitra, změnila se i působnost generálního velitele četnictva, kterému nyní náležely kompetence dřívějšího inspektora četnictva s povinností podávat zprávy nejprve Ministerstvu vnitra.²⁵ Organizační struktura vycházející z rakouského systému nabyla konečné podoby v roce 1920, kdy byl vydán zákon o četnictvu, který definoval hlavní postavení generálního velitele četnictva s řídicími orgány na Ministerstvu vnitra. Na území Československa působila oddělení s podřízenými okresními velitelstvími a těm dále podléhaly jednotlivé stanice.²⁶

Funkce generálního velitele četnictva, jenž stál v jejím čele, byla zřízena již v roce 1918. Generální velitel četnictva byl vybírán z řad četnických důstojníků a jmenován prezidentem Československé republiky a za svůj úřad odpovídal Ministerstvu vnitra, kterému byl rovněž povinen odpovídat za udržení kázně i vojenského pořádku.²⁷

Pravomoci generálního velitele četnictva byly postupem času upravovány, například v roce 1929 byly výrazně omezeny a o deset let později byla dokonce funkce generálního velitele četnictva dočasně zrušena. V rámci pravomocí vystávaly generálním velitelům jednotlivé úkoly a povinnosti. Jak již bylo zmíněno, generální velitelé odpovídají ministerstvu vnitra za dobrou kázeň četnictva a z toho důvodu jsou povinni pravidelně nahlížet do výpisů z trestních rejstříků jednotlivých příslušníků četnictva, stejně tak i četnických důstojníků. Velitelé mohou udělovat dovolené, taktéž i povolení k sňatku důstojníkům i četníkům. Pokud rozhoduje o osobních záležitostech a změnách platných předpisů Ministerstvo vnitra, generální velitel dává k těmto rozhodnutím své dobrozdání. Návrh na připuštění četníků k důstojnické zkoušce, jejich

²⁴ *Vznik četnictva*. [online]. © 2014 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/vznik-cetnictva.htx>.

²⁵ BOHATA, I. *Protidivná úloha četnictva v letech 1918-1938*. Praha: Správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitra, 1978, s. 19.

²⁶ MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 52. ISBN 80-902670-0-9.

²⁷ Tamtéž, s. 53.

jmenování, povýšení, přemístění, penzionování či navrhování pochval zasloužilých zemských velitelů je rovněž v kompetenci generálního velitele. Dále je přítomen při kontrolách zemských četnických velitelství, okresních velitelství i četnických stanic, kde dohlíží na jejich působení vyučování a průběh výcviku. Pokud shledá při své kontrole jakékoliv odchylky od držení se pravomocí a příslušných úkolů četníků nebo jejich velitelů, je povinen zařídit příslušná opatření k jejich nápravě, popřípadě uvědomit o možných nedostacích Ministerstvo vnitra a podat návrh k jejich vyřešení. V neposlední řadě má generální velitel četnictva jednat tak, aby svým chováním motivoval četníky k zodpovědnému přístupu k výkonu svého povolání.²⁸

Zemská četnická velitelství spadající taktéž do resortu Ministerstva vnitra byla samostatným vojenským, hospodářským a administrativním úřadem. Každá politická správní oblast měla ve svých sídlech zřízené zemské četnické velitelství.²⁹ Při každém zemském četnickém velitelství bylo zřízeno doplňovací oddělení, které by teoreticky mohlo cvičit četníky na zkoušku pro pozdější četnickou službu, ale i cvičit definitivní četníky pro budoucí funkci velitelů stanic.

Po převzetí moci nacisty v Německu roku 1933 se elita československé politiky rozhodla zřídit na našem území četnické pohotovostní oddíly. Z počátku fungovalo v Čechách, ve Slezsku a v dalších městech kde převažovalo německé obyvatelstvo 10 oddílů. Tento počet postupem času nadále vzrůstal, stejně jako působnost, která se rozšířila na Moravu, Slovensko i Podkarpatskou Rus. Počet četnických pohotovostních oddílů tak v roce 1938 dosáhl 30 oddílů. Hlavním úkolem příslušníků ČPO byla pochůzková služba, zvláště v blízkosti státní hranice, aby bylo možno omezit ilegální přechody hranic. ČPO svojí službou podporovaly státní suverenitu a zároveň se staly morální podporou českého obyvatelstva v poněmčených oblastech, které zde tvořilo menšinu. ČPO se v roce 1937 staly součástí Stráže obrany státu, kde plnily úlohu většinou záložní.³⁰

²⁸ *Generální velitel četnictva*. [online]. ©2015 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z : <http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/generalni-velitel-cetnictva.htx>.

²⁹ BOHATA, I. *Protílidová úloha četnictva v letech 1918-1938*. Praha: Správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitra, 1978, s. 19.

³⁰ FARA, F. *Četnické vzpomínky*. Praha: Kodyprint. 2002, s. 129-130. ISBN 80-902964-4-0.

3.2 Úkoly a poslání četnictva

V Československu v době první republiky představovala četnická služba velmi prestižní záležitost. I z tohoto důvodu byli nově příchozí četníci přijímáni většinou z řad armádních poddůstojníků. Na četnictvo byl kladen důraz zvláště v otázce jejich chování a vystupování. Vystupování četníků mělo být vždy vojenské s klidnou a odměřeně volnou chůzí, aby se vši důstojností zpozorovali jakoukoliv nepřístojnost, která by zabraňovala veřejnému pořádku. Udržení veřejného pořádku a klidu bylo hlavní povinností četnictva, které v případě možného shlukování či srocování osob vedoucího k nepokojům, bylo povinno tomuto zabránit a situaci uvést v původní stav. Takovéto situaci čelilo četnictvo například v době světové hospodářské krize, kdy probíhaly četné demonstrace.³¹ Hlavní úkoly četnictva vymezovala Služební instrukce pro četnictvo, která byla členěná na 5 okruhů povinností příslušníků četnictva. První okruh, tedy Hlava I. obecně vymezovala poslání četnictva, jeho podřízenost a vzájemné vztahy k jiným orgánům a také vymezovala povinnost přísahy nově příchozích četníků do sboru. Hlava II. se zabývala chováním četnictva na veřejnosti a jejich potřebným vzděláváním pro výkon praktické služby. Četnická služba obyčejná i zvláštní byla předmětem problematiky Hlavy III. Hlava IV. obsahovala projednání postupu při zásahu četnických příslušníků, například při domovní prohlídce, při zatčení a předvedení podezřelých, ale také při mimořádných událostech. Hlava V. představovala předpisy pro velitele stanic, okresní četnické velitele, zemské četnické velitele a generální velitele četnictva.³²

Četnická služba byla v době první republiky členěna na službu obyčejnou a službu zvláštní. Služba obyčejná spočívala v běžných četnických povinnostech, které prováděli četníci ve službě bez zvláštních pokynů nadřízených orgánů. Pro přehlednost uvedme výčet povinností příslušníků četnictva v době obyčejné služby. Skrze svoji přítomnost bylo strážníkům nařízeno zamezení trestných činů, případný provedený trestný čin vyšetřit pátráním po všech podezřelých a provinilých. Osoby přestupující zákon obeznámit o jejich přestupku a snažit se je zastavit v jejich konání, popřípadě předvést

³¹FARA, F. *Četnické vzpomínky*. Praha: Kodyprint. 2002, s. 130-131. ISBN 80-902964-4-0.

³²MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 75. ISBN 80-902670-0-9

na stanici a sepsat zprávu o jejich zatčení. Povinností, která plyne četníkům již podle zákona, který nařizuje udržování veřejného pořádku, je zamezení a případné potlačení veškerého shlukování. Povinností příslušníků je rovněž ochrana občanů a jejich veškerého majetku. V případě nálezů mrtvoly provést potřebné šetření a sepsat podrobný zápis, dále obeznámit příslušné úřady o požárech, vloupáních, loupežných přepadeních a všech ostatních trestných činech. Dohled nad dodržováním předpisů, které byly vydány k tomu, aby zamezily možné poškození osob a majetku. Případné vady předpisů a jejich zanedbávání ze stran občanů řešili příslušníci četnictva oznamováním na místech k tomu určených. Velmi důležitým úkonem byl rovněž dohled nad podomními obchodníky a živnostníky, s čímž souvisel i dohled nad zakázaným podomním obchodem s tiskovinami a šíření tiskovin na veřejných místech. Pokud požádal cestující o doprovod v přítomnosti četníka při úsecích nebezpečné cesty, bylo povinností sboru tomuto přání vyhovět. Zběhy a vojáky, kteří se z nějakého důvodu nemohli prokázat platnou legitimací, zadržovalo a následně předvádělo četnictvo nejbližšímu vojenskému velitelství. Stejně tak osoby vyhýbající se odvodní povinnosti. Rozdílně ovšem byly tyto osoby předváděny politickému úřadu či soudu. Pečlivý měl být i dohled nad tuláky všeho druhu, stejně jako na osoby pod policejním dohledem a propuštěnými trestanci. Četníkům připadala taktéž povinnost dohlížet nad dodržováním pravidel silničního a říčního provozu, zvláště v zájmu volného spojení pro potřeby dopravy. Každý, kdo porušoval tato pravidla, měl být neprodleně zadržen a odveden k bezpečnostnímu úřadu. Kromě obyčejné služby fungovala na našem území také četnická služba zvláštní. Četnická služba zvláštní spočívala ve vykonávání služby na základě vrchnostenských nařízení, tedy zvláštního vyzvání. Týkala se také služby asistenční a eskortování vězňů. Zvláštní vyzvání znamenalo vyzvání ze strany úřadů veřejné služby, které se přímo týkalo jejich služebního výkonu.³³

³³MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 76. ISBN 80-902670-0-9.

3.2.1 Povinnosti četnictva

Obsáhlou část instrukcí pro četnictvo tvoří jejich výčet povinností. Již několikrát zmiňovanou základní povinností bylo udržování veřejného pořádku a v tomto smyslu uklidňovat všelijaké nepokoje. Pakliže došlo k davovému shlukování a nepokojům, bylo nasnadě uvést tuto situaci v původní stav, a to na zodpovědnost velitele stanice. Velitel stanice se řídil bazálním postupem daným pro tyto situace. V první řadě seznámil okresní úřad o vývoji situace a rovnou zvážil, zda je sbor schopen zamezit porušování veřejného pořádku a uvést jej do klidného stavu sám, nebo s potřebnou pomocí. Důkladně zkontroloval stav zbraní a pod svým velením vydal rozkaz četníkům utvořit semknutý dobře krytý útvar na místě události. Další postup se ubíral v komunikaci se zástupem. Zástup byl prostřednictvím velitele vyzván slovy: "Jménem zákona", aby se rozestoupil. Poté určil zdatné četníky, jejichž úkolem bylo zatknout původce nepokojů. Závěrečným úkonem bylo nepochybně informovat o služebním postupu nadřízené orgány, kterým bylo nařízeno sdělovat veškeré informace o vývoji politické i hospodářské situaci, ale i o nezaměstnanosti a životních podmínkách obyvatelstva.³⁴ Obsáhlou část povinností vyplňovalo chování četnictva jak individuální, tak jako celého sboru. Četnická správa Československa kladla velký důraz na dobré jméno četnických sborů. Chování četníků bylo přesně vymezeno ve služební instrukci, která jim ukládala mnohá omezení a zákazy. Instrukce ukládala četníkům slušné a zdvořilé chování, zvláště při větších shromážděních, kdy by mohla každá neokázalost příslušníka četnictva ohrozit dobrou pověst celého sboru četnictva a vést k nebezpečným výstupům. S tímto souvisel také vzájemný dohled četnictva mezi sebou, aby jednotlivci mohli neomalené chování svých spolupracovníků podchytit v počátečním stavu a ušetřit sbor případné nechvalné pověsti. Na osobní čest četníka bylo pamatováno služebním předpisem. V případě, že by byla četnickova čest uražena, bylo mu výslovně zakázáno vzdávat se potrestání viníka a tedy svého zadostiučinění. Viníka v této záležitosti bylo možno potrestat žalobou veřejnou či soukromou. V případě veřejné žaloby zasílala četnická stanice stížnost rovnou soudům a poškozený četník, ani jeho velitel již do sporu nezasahovali. Pokud šlo o žalobu soukromou, podával žádost sám četník po odsouhlasení zemského velitele

³⁴MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 80. ISBN 80-902670-0-9.

četnictva a ve věci mohl plně disponovat.³⁵ V rámci dobré pověsti sboru bylo zakázáno četnictvu zdržovat se s pochybnými individui a pečlivě se vyhýbat veškeré kritice a pochybným řečem, které by mohly vést k profesionálnímu selhání příslušníka. Na zdržení se vulgárních a nepřiměřených výrazů v komunikaci s veřejností, stejně jako na osvojování si nepřislušejících pravomocí, byl kladen vážný důraz. Vůči obyvatelstvu mělo četníkově vystupování vypadat vojensky, disciplinovaně s klidnou lehkou chůzí, být občanům vždy nápomocen. V komunikaci s dělníky měl četník působit důvěryhodně, úctyhodně a jeho chování mělo dělníkům evokovat vážnost, úctu a respekt ke státní správě. Četnictvo ve službě používalo k vyjadřování zásadně vykání. Pro oslovování četníků mezi sebou se používal výraz „pane“ s uvedením příslušné hodnosti. Četníci na zkoušku byli oslovováni hodností a jménem. Další povinnosti se týkali obdržených příkazů. Obdržené příkazy bylo nutno vykonat pokud možno rychle a bez průtahů. V kompetenci četnictva bylo prozkoumání těchto příkazů pouze formální, jde-li o příhodný příkaz povoláný relevantním úřadem, ne však zpochybňovat jeho účelnost. Odstoupit od vykonání příkazu byl četník oprávněn pouze v případě, že by musel ustoupit od svých služebních povinností, pokud by příkaz nebyl v souladu se státním zájmem, nebo kdyby nařízené vykonání činu nebylo součástí trestního zákona. Úkoly, které nesouvisely s činnostmi vymezenými služební instrukcí, například doručování podkladů civilních úřadů apod., neměly být četníkům v žádném případě předkládány. Poslední, avšak ne nedůležitá povinnost četnictva, se týkala mlčenlivosti. Povinnost mlčenlivosti zahrnovala mlčenlivost vůči služebnímu tajemství, rovněž tajemství, která četník nabyl v době výkonu služby a se službou nebyla zcela provázaná, ale také vůči tajemstvím soukromým, například při domovních prohlídkách či při zabavování věci.³⁶

³⁵DLOUHÝ, M. *Četnické čtyřlístky*. 1. vyd. Praha: PRAGOLINE. 2005, s. 75-76. ISBN 80-86546-32-2.

³⁶MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 80-81. ISBN 80-902670-0-9.

3.2.2 Vymezená práva a zákazy pro četnictvo

Práva četníků vyplývající ze služebního poměru, jsou rázu subjektivního. Četníci mohli být překládáni na jiné stanice, pokud se jednalo o služební důvod. Nešlo-li o přemístění z důvodu povýšení, bylo nutné dosáhnout souhlasu okresního úřadu. Obezřetnost uplatňovaná při přemísťování četníků byla jednak otázkou zájmu služby, aby četníci setrvali na pozicích svého místa působitě po určitou dobu, ale zároveň byla jakousi ochranou před zaujatým přemísťováním nepohodlných příslušníků. Přemísťování bylo rozlišováno na přemísťování z vlastní iniciativy, z vlastního zavinění, dále ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, z hornatých krajin a pohraničních oblastí. V těchto záležitostech vždy rozhodovalo příslušné velitelství dle své úvahy. Stěhovací výlohy byly uhrazeny četnickou správou, kromě případů, kdy se jednalo o přemístění z vlastní iniciativy četníka, popřípadě z iniciativy jeho rodinných příslušníků. Četnická služba byla v zájmu s právy civilních a vojenských stráží, tudíž příslušníci mohli plně využívat právní ochrany těchto stráží. Stávalo se tak v případech chránících zájmy veřejné bezpečnosti, například při průchodu četníků prostory, které byly uzavřeny vojskem. Četnictvo mělo právo, pokud si situace žádala, požádat o součinnost dalších orgánů veřejné služby v rámci výkonu služby. Zákonem bylo stanoveno, že každý orgán veřejné služby je povinen poskytnout v případě potřeby pomoc žádajícího sboru, souvisela-li součinná pomoc s rámcem jeho působení. Jedním z práv četnictva byla také možnost podávání stížností a žádostí, které bylo možno podat pouze služební cestou, osobní angažovanost byla nežádoucí. Osobní účast na stížnostech byla možná pouze v případě připomínky při inspekcích.³⁷

Vymezení četnické služby bylo vyjma práv a povinností definováno rovněž zákazy. Při služebním výkonu či při vstupu do úřední místnosti bylo četnictvu výslovně zakázáno kouřit tabák, vodit s sebou psy, vystupovat a pohybovat se afektovaně. Co se týče kouření tabáku, zákaz platil pouze tehdy, vstupoval-li četník do úředních místností, nebo přicházel-li do styku s veřejností. Při běžných obchůzkách v odlehlejších částech obvodu tento zákaz neplatil. Zákaz vodění psů byl myšlen pouze v případech, kdy se nejednalo o psa služebního. Ovšem i v tomto případě existovala výjimka. Pokud uznal

³⁷MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 82-83. ISBN 80-902670-0-9.

četník míru veřejného nebezpečí za více než nezvladatelnou, bylo mu umožněno spolupracovat s vhodným psem jakékoliv rasy. Podléhal však při tom povolení od velitele stanice. I v těchto případech byl kladen důraz na naprostou zvladatelnost a poslušnost psa, zvláště aby byl schopen reagovat na všechny požadavky jeho vůdce. Vstup do hostinců a podobných podniků byl četníkům povolen pouze za účelem zakoupení stravy či při vyřizování služebních záležitostí. Bezdůvodné zdržování se v těchto prostorách bylo zakázáno a při porušení hrozil četníkovi disciplinární trest. Stejně jako vstup do restauračních zařízení hospodského typu, bylo četnictvu zapovězeno stýkat se s osobami špatné pověsti. Zakázáno bylo i požívání alkoholických nápojů. Zakázáno bylo i brát dary či peníze. Dary mohli četníci přijímat pouze tehdy, když se jednalo o dar, který neměl sebemenší spojitost s výkonem služby. Zakázáno bylo četníkům jednat o věci v případech, týkala-li se jeho vlastních zájmů, jeho manželky, nebo osob s ním spřízněných. Další zákaz se týkal vyjadřování a prostředky, které byly použity při jednání s podezřelým. Četník nesměl podezřelým osobám nic slibovat, hrozit jim, ani použít donucovacích prostředků z důvodu snadného přiznání se. Zakázáno bylo rovněž svádět podezřelou osobu k provedení či dokončení trestného činu. Tento zákaz byl později zpracován výnosem, a to v roce 1924.³⁸

³⁸MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 84-85. ISBN 80-902670-0-9.

4. POLICIE A JINÉ BEZPEČNOSTNÍ SBORY

4.1 Historický vývoj policejních sborů

První zmínky o ochranných opatřeních proti nepříteli jsou zcela patrné již ve starověku. Tuto úlohu vykonávalo zpočátku vojsko, ovšem s pozdějším organizováním států se začaly vedle vojska utvářet i další samostatné sbory bezpečnosti, které svoji činnost vykonávaly především pro zabezpečení vnitřního pořádku. Označení těchto složek procházelo mnohým vývojem, do podvědomí se ovšem nejvíce dostal tolik opakovaný termín policie. V modernějším slova smyslu se výraz policie začal využívat ve Francii na počátku 15. století. V 16. století byl dále přenesen do Německa, kde byl roku 1530 vydán říšský policejní řád, který byl i nadále vzorem zemským policejním řádům 16. a 17. století, dokonce i pro řády habsburské monarchie. Výraz policie byl dříve rozeznáván ve dvou významech. První význam policie byl činnostní, tedy označoval veškerou činnost a posláním bezpečnostních složek. Druhý význam, který je zachován až dodnes, je význam institucionální, tedy jako označení výkonných i správních bezpečnostních složek.³⁹

Vývoj státních policejních úřadů lze datovat od poloviny 18. století zřízením Státního policejního úřadu ve Vídni Marií Terezií. V éře Josefa II. byla zřízena soustava policejních ředitelství, které sídlily v jednotlivých zemích monarchie a byly v neustálém kontaktu s Vrchním ředitelstvím ve Vídni. Úkolem policejního ředitelství bylo dbát na bezpečnost majetku i osob v celém obvodu korunní země, pro kterou bylo zřízeno.⁴⁰ Po roce 1918 byl celý policejní aparát z bývalé monarchie převzat nově vzniklou Československou republikou s náležitými inovačními tendencemi. Je například zcela patrné rozšíření státní policie oproti původnímu stavu v monarchii. Terénní bezpečnostní služba byla vykonávána skrze četnictvo, státní a komunální policii připadl úkol ochrany veřejného pořádku ve městech. V případech, kdy obec či město neměli vyvinutý státní policejní úřad, zastupovalo úlohu městské policie rovněž četnictvo. Jak

³⁹FILÁK, A., MACEK, P. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti* 1. vyd. Praha: Police History, 2004, s. 16-17. ISBN 80-86477-21-5.

⁴⁰MACEK, P. *Dějiny pražské policie (vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Praha: Police History, 2009, s. 7. ISBN 978-80-86477-50-3.

bylo zmíněno, v dobách první republiky byla na úkor komunální policie vyzdvižena činnost policie státní, platila zde ale stále možnost předávání bezpečnostních úkonů a pravomocí mezi státními a obecními úřady. K zesilování státní moci přispělo především politické pozadí. Už jen z důvodu rozšiřujících se oblastí s převahou politicky nespolehlivého, povětšinou německého obyvatelstva, se stalo zestátnění policejní správy žádoucím stavem.⁴¹

4.2 Řídící policejní orgány

Po roce 1918 byla státní policie dislokována na policejní ředitelství Praha, Brno, dále na policejní komisařství Plzeň a Ostrava a na pohraniční policejní komisařství Podmokly, Cheb a Bohumín. Takřka ve všech místech vykonávali bezpečnostní službu příslušníci obecní policie, vyjma pražského ředitelství, ve kterém působila uniformovaná policie.⁴² V čele policejních úřadů vystupovali úředníci, kteří disponovali právnickým vzděláním, povětšinou policejní ředitelé. Těmto byli podřízeni úředníci, kancelářští pracovníci, jakož i sbory neuniformované stráže bezpečnosti. V Praze pak uniformovaný sbor stráže bezpečnosti. Státní policejní úřady byly na stejné úrovni jako úřady okresní.⁴³ Zemskému prezidentovi podléhala policejní ředitelství, okresnímu hejtmanovi pak policejní komisařství. Všechny tyto úřady podléhaly Ministerstvu vnitra. Jednotlivé úřady měly rozsah své působnosti vymezen vyhláškami. Větší obvody byly děleny na okresy s okresními policejními komisařstvími. Co se týče oboru působnosti státních policejních úřadů, nebyl zcela totožný s oborem působnosti úřadů okresních. Působnost policejního úřadu zahrnovala především zachování veřejné bezpečnosti a pořádku, v záležitostech spolkových, tiskových a shromažďovacích. Další působností státních policejních úřadů byla evidence obyvatelstva, péče o bezpečnost občanů a jejich majetku, dopravní služba, ale i záležitosti s výzbrojí a veškerý dohled

⁴¹FILÁK, A., MACEK, P. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti* 1. vyd. Praha: Police History, 2004, s. 44. ISBN 80-86477-21-5.

⁴²MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 21. ISBN 80-902670-0-9.

⁴³FILÁK, A., MACEK, P. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti* 1. vyd. Praha: Police History, 2004, s. 44. ISBN 80-86477-21-5.

nad divadly, hostinci a jinými veřejnými místnostmi. Situace na Slovensku byla složitější z důvodu absence státního a pohraničního úřad. Tato nepříliš chvalná situace na Slovensku byla později vyřešena zřízením zvláštního policejního oddělení při Ministerstvu pro správu Slovenska.⁴⁴

Policejní ředitelství v Praze bylo v době první republiky největším státním policejním úřadem, jehož organizační struktura obsahovala Prezidium, Zpravodajské oddělení, Hospodářský úřad, Podací protokol, Spisovnu, Výpravnu, Přihlašovací úřad, Vyživovací komisi, Korespondenční oddělení, Tiskové a spolkové oddělení, Dopravní oddělení, Pasové oddělení, Oddělení pro hudební záležitosti, Oddělení pro veřejnou bezpečnost, Zbrojní pasy, Divadelní oddělení, Oddělení sociální péče a Lichevní úřad. V roce 1928 působilo v rámci pražského policejního ředitelství přes 2 000 mužů uniformované stráže bezpečnosti. Menší počet, zhruba kolem 100 mužů představovala neuniformovaná stráž bezpečnosti. V rámci Oddělení pro veřejnou bezpečnost působila na půdě Policejního ředitelství v Praze kriminální služba, která byla později rozšířena na celé území státu. Muži byli rozděleni do oddílů vykonávajících kriminální službu v policejních okresech. Kriminální služba pátrala většinou po kapesních a bytových zlodějích. Specializovaný zvláštní oddíl kriminální služby prověřoval trestné činy týkající se krádeží na drahých a poštovními loupežemi. Společně se zvláštními oddíly bylo zavedeno rovněž Evidenční a Daktyloskopické oddělení. Evidenční oddělení zaznamenávalo seznam hledaných osob a rovněž přehled o krádežích a seznam odcizených věcí. Daktyloskopické oddělení vedlo ústřední daktyloskopickou sbírku ČSR.⁴⁵

Policejní ředitelství v Brně bylo převzato nově vzniklou republikou již z dřívější monarchie, postupně však byla jeho působnost upravována. Po mnohých úpravách byla výkonná bezpečnostní služba z dřívější městské policie přeřazena na policii státní. Policejní obvod byl členěn na 3 okresy. První okres podléhal policejnímu ředitelství jakožto takovému, druhý okres podléhal komisařství v Králově Poli a poslední třetí okres komisařství v Husovicích. Brněnské policejní ředitelství působilo v záležitostech veřejné bezpečnosti a pořádku, cizineckých, cestovních dokumentů, shromažďovací policie, tiskové policie, péče o bezpečnost osob i majetku, bezpečnost silniční,

⁴⁴MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 22. ISBN 80-902670-0-9.

⁴⁵Tamtéž.

železniční, lodní i letecké dopravy, agendy zbraní a střeliva, dohledu divadel, hostinců a jiných veřejných domů, mravní a čelední policie a všeobecného výkonu policejního trestního práva.⁴⁶

Policejní ředitelství v Bratislavě bylo obnoveno zákonem z roku 1920. Působnost bratislavského ředitelství byla takřka shodná s působením pražského i brněnského policejního ředitelství. Jednalo se o záležitosti veřejné bezpečnosti, pohraničního styku a pasové kontroly, divadelních spolků a jiných veřejných zábav, dopravy lodní, železniční, mravnostní policie a zbrojní kontroly. Nově byly také zařazeny kompetence k udělování povolení cest do ciziny a udělování cestovních listin, které se týkaly občanů států, jež neměly na našem území diplomatické zastoupení.⁴⁷

Díky zákonu č. 165 z roku 1920 bylo umožněno zřizování nových státních policejních úřadů, které byly od roku 1918 postupně rozšiřovány po celém území nově vzniklé Československé republiky. Podle zákona byly policejní úřady povinny pečovat o veřejnou bezpečnost a místní klid, jakož i bezpečnost osob i jejich majetku či vést evidenci obyvatelstva místního i cizinců. Nově vzniklé policejní úřady vycházely ze stávajících předpisů. Důležitými centry státních policejních úřadů se stala Plzeň, Kladno, Ostrava, Liberec, Cheb, Karlovy Vary, Jihlava a Znojmo. Na Slovensku se těmito centry staly Prešov, Komárno, Rimavská Sobota, Rožňava, Lučenec a Parkáň. V Podkarpatské Rusi se staly důležitými centry Užhorod, Mukačevo, Berehovo a Chust.

4.2.1 Nově vzniklé policejní instituce

Vzhledem k faktu, že některé bezpečnostní instituce sídlily na rakouském území a tudíž je nebylo možno převzít z bývalé monarchie, vyvstala potřeba jejich nového založení na území Československa. V rámci pražského policejního ředitelství byla v roce 1929 vzhledem ke zvyšující se kriminalitě zřízena Všeobecná kriminální ústředna. Kriminální ústředna soustředila přehled zločinců specializujících se na určité druhy trestné činnosti, spáchané na větším území, tudíž jejich vypátrání bylo obtížnou

⁴⁶MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 23. ISBN 80-902670-0-9.

⁴⁷Tamtéž, s. 24.

záležitostí.⁴⁸ Dalším úkolem kriminální ústředny bylo shromažďování informací o zločincích a jejich činech ode všech bezpečnostních orgánů, jakož i působení při teoretickém výcviku stíhání nebezpečných pachatelů pro bezpečnostní orgány. Do kompetencí VKÚ později náležely i úkoly, které dříve vykonávalo Oddělení pro stíhání platidel, Ústřední daktyloskopická stanice, Ústředna pro potírání obchodu s ženami a dětmi, Oddělení poštovní, právní a železniční, Oddělení zjišťování totožnosti, Oddělení k pátrání po nezvěstných osobách, Oddělení pro zkoumání písma, Ústřední sbírka podobizen a Policejní muzeum. Povinností všech státních bezpečnostních úřadů i četnických stanic bylo podávat VKÚ zprávy o zločincích vymezených kriminální ústřednou, jestliže v jejich obvodu došlo ke spáchání deliktu těmito zločinci.⁴⁹

Při Ministerstvu vnitra, Ministerstvu zahraničí, Ministerstvu národní obrany, Ministerstvu spravedlnosti a kanceláři prezidenta republiky byla zřízena Obranná zpravodajská služba, jejíž střed zájmu se týkal extrémních politických uskupení a nacionalistických hnutí. Obranná zpravodajská služba sledovala skupiny se separatistickými tendencemi a shromažďovala o nich své poznatky, které dále předkládala prezidiu Ministerstva vnitra a pokud bylo přesaženo ve věci státních hranic, obracela se zpravodajská služba na bezpečnostní orgány ostatních států. V prezidiích zemských úřadů byl zřízen speciální zpravodajský aparát, kterým se prezidia řídila a skrze ně vykonávala zpravodajskou činnost. Veškerými poznatky získanými jejich činností dále informovala MV. Roku 1923 byla Obranná zpravodajská služba pod vlivem vydáním zákona na ochranu republiky transformována na Zpravodajskou ústřednu, která se stala součástí pražského policejního ředitelství s podřízeností policejnímu prezidentu. Zpravodajská ústředna vedla pečlivou databázi veškeré výzvědné činnosti a rovněž osob podezřelých z vyzvědačské činnosti. Zpravodajská služba soustřeďovala také územní orgány nazvané Odbočky zpravodajské ústředny působící v Praze, Brně, Opavě Bratislavě, Košicích, Užhorodě a později i v Liberci a Plzni. Úkolem odboček bylo plnění činnosti v proti vyzvědačské činnosti ve svých obvodech. Zpravodajské oddělení prezidia policejního ředitelství v Praze bylo roku 1937 přeorganizováno a vzniklo Oddělení pro státní bezpečnost, jehož primárním

⁴⁸FILÁK, A., MACEK, P. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti* 1. vyd. Praha: Police History, 2004, s. 45. ISBN 80-86477-21-5.

⁴⁹MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 31. ISBN 80-902670-0-9.

úkolem bylo zajišťování bezpečnosti státu a veřejných státních zařízení, včetně státních činitelů. Oddělení pro státní bezpečnost bylo složeno ze Zpravodajské služby a jejích odboček a dále soustředilo Politické oddělení, skupiny pro hnutí komunistické, maďarské a německé politické strany, české a slovenské politické strany a Oddělení cizinecké.⁵⁰

V roce 1914 byl v Monaku pořádán mezinárodní kongres kriminalistů z Evropy, Asie, Afriky a Ameriky, který vzešel z důvodu absence mezinárodní policejní spolupráce. Díky první světové válce bylo znemožněno pokračovat v konceptu mezinárodní spolupráce a znovuoobnovení se dočkala až v roce 1923, kdy byl ve Vídni svolán 2. světový kongres kriminální policie, z něhož vzešla myšlenka Mezinárodní komise kriminální policie. Při konferenci vznikl výbor, který byl sestaven z členů zúčastněných států. Předsedou MKKP byl jmenován J. Schober, jenž byl rovněž duchovním otcem kongresu ve Vídni. Po usnesení stálého výboru vzešlo v platnosti usnesení, které obsahovalo 12 článků. První článek se nesl v organizačním duchu, jednalo se o určení názvu, vymezení cílů, stanovení sídla organizace, svolávání komise a také o způsobu hlasování. Druhý článek projednával možné způsoby styku policejních orgánů z jednotlivých zemí, přičemž byla dohodnuta forma telefonická, telegrafická a písemná. Třetí článek specifikoval odsouhlasené formy styku. Telegrafický styk se řídil pravidly kódového systému. Pro písemný styk byla doporučena angličtina, francouzština, italština a němčina. Další článek stanovil rychlost při dotazování cizinců. Pátý článek představoval nařízení vynucování vzájemné spolupráce, jednalo-li se o navrácení uprchlých nezletilých osob. Šestý článek doporučoval zřizování oddělení pro boj s padělateli bankovek. Stanovení zásad vydávaných osob, o kterých rozhodovaly pouze soudy, bylo hlavní otázkou sedmého článku. Osmý článek pojednával o tzv. daktyloskopických kartách, které měly vést ke zlepšení zjišťování totožnosti pomocí daktyloskopie na dálku. Devátý článek zakazoval používání hypnóz v rámci policejního vyšetřování. Desátý článek zprostředkoval práva jednotlivým státům na přímé vzájemné zjišťování údajů o zadržených cizincích, kam měli být vydáni, tedy aby mohlo být uplatněno domovské právo (postrk). Jedenáctý článek zjednodušoval žádosti o vyřizování postrku. Závěrečný dvanáctý článek byl formulován vládám jednotlivých zemí, aby umožňovali pracovníkům studijní cesty a přispívali tak ke zlepšení v otázce

⁵⁰MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 29-30. ISBN 80-902670-0-9.

výcviku policejních úředníků. Sídlem MKKP se stalo Policejní ředitelství ve Vídni a v rámci její centrály vznikl úřad informací o mezinárodních zločincích a úřad pátrající po zločincích ukrývajících se v zahraničí. V těchto úřadech zastávaly svou funkci taktéž specializované sekce, které se zabývaly padělkami, falešnými pasy a také obchodem s narkotiky. Schůze MKKP se konaly jednou ročně a jejich jednáním byly jak teoretické, tak praktické otázky spolupráce. Ke konci 30. let náleželo k Mezinárodní komisi kriminální policie 34 povětšinou evropských států. Funkční období předsedy MKKP bylo stanoveno na 5 let a po smrti prvního předsedy J. Schobera stanul v čele tohoto úřadu vídeňský policejní prezident Brandl a později v době připojení Rakouska k Německu rovněž vídeňský policejní prezident SS Steinhäusel.⁵¹

4.3 Sbory stráže bezpečnosti

V rámci státní policie fungovaly na našem území dvě složky, uniformovaná stráž bezpečnosti a neuniformovaná stráž bezpečnosti. Úkolem těchto sborů bylo především dbát na zachování a udržování veřejného pořádku, zajištění bezpečnosti osob a jejich majetku a s tím související dozor nad zachováváním platných zákonů, nařízení a předpisů. Sbory stráže bezpečnosti byly řazeny k policejnímu úřadu, ve kterém byly zřízeny. U příslušného policejního úřadu nebyla nutnost zřizovat sbory oba, tedy uniformované i neuniformované, ale bylo-li tak nařízeno, obě složky spolu musely povinně spolupracovat.⁵²

Uniformovaná stráž bezpečnosti byla zřízena po vojenském vzoru a její členění sestávalo z pěších oddělení, jízdních oddělení a zvláštních oddělení, k čemuž příslušela oddělení dopravní, školní či vězeňské. Představeným sboru byl velitel sboru, představeným oddělení pak velitel oddělení. Velitel sboru byl do funkce dosazován přednostou osobního úřadu, jemuž byl podřízen. Veliteli sboru příslušela mnohá práva a povinnosti. V první řadě měl provádět veškerou kontrolu nad služebním výkonem

⁵¹MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 32-33. ISBN 80-902670-0-9.

⁵²Tamtéž, s. 34.

uniformované strážce, rovněž se týkal i teoretického a praktického výcviku gážistů a rovněž odpovídal za kázeň uvnitř sboru a klidnou službu podle předepsaných instrukcí.

Sbor neuniformované strážce bezpečnosti spadal pod podřízenost přednostovi úřadu, ale i přednostům oddělení policejních úřadů, okresním policejním komisařstvím, respektive jejich správcům a taktéž jednotlivým úředníkům, k nimž byl sbor přiřazen. Povinností neuniformované strážce byla především kontrola výkonu služby gážistů a rovněž jako u každého sboru, dbát na dobré chování uvnitř a svěřené úkoly provádět zodpovědně, dle instrukcí, případné nepřesnosti výkonu neprodleně ohlásit svému představenému. Co se týče personálních záležitostí členů strážce, tyto měl na starost odpovědný personální referent, úředník ustanovený přednostou úřadu, který vydával instrukce, informace a sdělení, jejichž znalost byla pro členy sboru nutná.⁵³

4.3.1 Práva a povinnosti sborů strážce bezpečnost

Pro výkon služby sborů strážce bezpečnosti byly stanoveny všeobecné povinnosti a pravidla pro členy sborů. K vymezení výkonu nechyběl, ani jako u jiných složek bezpečnosti, výčet nepřístojností, který byl členům sboru zapovězen. Pořádková služba spadala do výkonu služby uniformované strážce bezpečnosti a zajišťování zpravodajské a úřednické služby, jakož i telegrafní a telefonní, patřilo k výčtu činností strážce neuniformované. Pro kvalitní činnost sborů strážce bezpečnosti byl nezbytný patřičný výcvik a příslušná školení, k jejichž zajištění byl pověřen speciálně vyškolený úředník povoláný přednostou osobního úřadu. Ve specializovaných školách pro výcvik byli zvlášť školeni úředníci a zvlášť gážisté. Přednášeno bylo především trestní právo a trestní řád, ústavní právo a jiné právnické disciplíny. Úředníci uniformované strážce byli povinni před svým jmenováním absolvovat teoretický i praktický výcvik a ze získaných poznatků složit odbornou zkoušku, rovněž i gážisté, kteří působili mimo služební třídu. V rámci školení byla zřízena v každém oddělení strážce takzvaná týdenní škola, která seznamovala prostřednictvím velitele sboru s novými zákony a předpisy týkající se výkonu sborů strážce bezpečnosti. Výjimečně byla týdenní škola zaměřena na praktický

⁵³MACEK, P., *Dějiny pražské policie (vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Praha: Police History, 2009, s. 60. ISBN 978-80-86477-50-3.

výcvik vojensko-technického charakteru. Pro členy neuniformované stráže platila stejná pravidla jak praktického, tak teoretického výcviku.⁵⁴

Sbory stráže bezpečnosti fungovaly ve své době jakožto ochránci práv, z čehož vyplývaly jisté povinnosti. Především však měly být pro společnost jakýmsi vzorem slušného právního jednání, které dokazovaly jak v pracovní době, tak v čase soukromí svým vážným, důstojným a slušným chováním. V době služby, žádala-li to situace, bylo žádoucí, aby členové sborů k jakékoliv služební záležitosti zachovali mužně a především odhodlaně. Základem úspěchu pro řádné vykonávání služebních povinností byla precizní znalost právních předpisů a neustálé zdokonalování znalostí o svých právech a povinnostech. Zcela nežádoucí bylo používat při služebních úkonech obraty, které přímo nesouvisí s jejich právy. Mělo se tak zabránit především špatné pověsti sboru a stěžování práce při zákrocích. Úkony, jež nesouvisely s oblastí výkonů stráže, nesměly být členům stráže v žádném případě ukládány. Pokud však byly, povinností stráže bylo o tomto informovat služební cestou veliteli sboru. V případě obdržení rozkazu, které souviselo s jejich působností, bylo členům stráže uloženo dané rozkazy neprodleně vykonat bez delších průtahů a neposuzovat jeho podstatu. Jisté požadavky byly kladeny i na výstroj a výzbroj sboru stráže bezpečnosti, pokud se jednalo o veřejnou službu. V případě pochybení z ohledu ustrojení a výzbroje, postihl dotyčného řádný trest. Samozřejmou povinností každého člena sboru stráže byla naprostá soudržnost při služebních výkonech, jakož i naprostá věrnost ke své profesi a vzájemný dohled na své kolegy, aby bylo zachováno dobré jméno sboru. Vzájemná opora členů mezi sebou měla nabádat nezodpovědné strážníky k nápravě. Každý člen sboru stráže bezpečnosti měl dbát na své postavení a chovat se v soukromém životě jako osoba vážená, která vede společnost k lepším zvykům a slušnému chování.

Co se týče nepřístojností ve službě těchto sborů, bylo jim ve styku s veřejností přísně zakázáno kouřit tabák a při vstupu do služebních místností či soukromých bytů bylo zapovězeno vodit s sebou psy, vyjma psů policejních, kteří byli potřební pro určitý služební zákrok. Jako většině ostatních složek bezpečnosti bylo i strážím bezpečnosti zakázán vstup do podniků nechvalné pověsti, tedy většinou restauračních zařízení podávajících alkohol a rovněž s osobami přítomnými navazovat osobní styk. Uchylování k alkoholu a hazardu bylo bráno za nepřípustné, zvláště z důvodu veřejného

⁵⁴MACEK, P., *Dějiny pražské policie (vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Praha: Police History, 2009, s. 63. ISBN 978-80-86477-50-3.

posměchu těchto sborů. Výkon služby museli členové sboru vykonávat pouze podle předepsaných předpisů a v žádném případě se nenechat ovlivnit dary, úplatky, ani prosbou od osob s nimi spřízněnými. V době služby nebylo rovněž tolerováno svévolné opuštění služby, popřípadě služebny. Výčet zákazů se týkal i výbroje, výstroje a zařízení strážnic, které nesměli být úmyslně poškozeny, rozkrádány či rozprodány.⁵⁵

⁵⁵MACEK, P., *Dějiny pražské policie (vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Praha: Police History, 2009, s. 64. ISBN 978-80-86477-50-3.

5. KOMUNÁLNÍ POLICIE

5.1 Historie policejních komunálních sborů

Historický vývoj náznaku komunální policie se začal formovat zhruba před 2400 lety. V této době působilo v rámci obrany území mnoho vojenských organizací a armád, které chránili své území před nájedníky a také dobývali další území. Nicméně již ve 4. století př. n. l. začaly vznikat v Athénách první oddíly pořádkové služby, kterou vykonávali tzv. skytští lučištníci, v Římě pak tzv. městské kohorty, které udržovaly pořádek ve městě pod dohledem městského prefekta. Z armády se postupem času vyvinuly oddíly chránící území i ženy s dětmi v případech, kdy armáda byla na tažení. Pro tyto ochranné spolky ve vnitru svého území se začal používat termín policie, odvozen od řeckého slova polis, které označovalo obec, či městský stát. Ve středověku fungovala rovněž stráž u hradeb města chránící městský lid i majetek. Stráž, až již to byli zbrojnoši, žoldáci či žoldněři, byli vždy řádně ozbrojeni kopími, luky, meči a později šavlemi. Z našich sousedních států pochází zmínka o vídeňských městských žoldácích z roku 1368. V roce 1529, v době obléhání Vídně Turky, byla oficiálně zřízena městská garda mající vojenský charakter. Udržování vnitřního pořádku města bylo spíše v rukou měšťanů. V 17. století byla vídeňským magistrátem založena jakási stráž proti výtržnostem, podléhající právě vídeňskému magistrátu. Posilou byla stráž proti výtržnostem denní a noční stráž, která byla uniformovaná a vyzbrojená. Z ochránců městských hradeb se v Praze zformovala městská stráž čítající 70 členů, tento počet se postupem času zvýšil až na 160 mužů, kteří byli řazeni do 29 strážnic. Hlavním úkolem pražské městské stráže, tzv. Stadtwacht byl dozor městských bran, tedy úkon přenesen z dřívější doby, ale také pochůzky v ulicích města i na jeho okrajích. Později se ještě přidaly úkony jako potlačování nepokojů, dohled na městských tržištích, eskorta odsouzenců a následný dohled na popravě. V druhé polovině 19. století došlo k založení policie státní a tím pádem vznikl tzv. policejní dualismus. Šlo tedy o prolnutí činností jak policie státní, tak městské. Koncem 19. století byla městská policie přesunuta z centra Prahy na okraje center. Nebyla již podřízena magistrátu, ale

inspekčnímu dozoru četnictva.⁵⁶ Městská, neboli komunální policie, stejně jako mnoho dalších ozbrojených složek procházela mnohými změnami a reformami, zvláště vzhledem k bezpečnostnímu vývoji státu. Od 14. do 18. století dohlížel na pořádkovou službu ve městech a na vsích purkmistr či rychtář pomocí vrchnostenského práva. V tehdejší době předcházela činnost městské policie policii státní. Velkým převratem v této hierarchické linii, potažmo jejím zánikem se stalo období panování Marie Terezie. Za vlády této panovnice došlo ke sjednocení státního aparátu a uvažovalo se o sjednocení policií do jednotné státní policie. Ve století devatenáctém byla situace jiná. Na území státu působila jak policie státní, tak policie městská. Organizační změnou, stejně jako změnou výstroje prochází městská policie, jakož i jiné sbory po rozpadu Rakouska-Uherska a následnému založení Československé republiky. Až do roku 1945 obecní policie zajišťovala pořádkovou službu společně s policií státní a četnictvem.⁵⁷

5.2 Úkoly a poslání komunální policie, organizační struktura

Udržování veřejného pořádku, bezpečnosti a tedy i všechny bezpečnostní úkoly na území státu v období první republiky byly vykonávány vlastními státními orgány. Jiná situace se týkala měst s vlastním obecním statutem, která bezpečnost a veřejný pořádek na daném území udržovala skrze vlastní bezpečnostní orgány. Města ovšem stále podléhala zemskému politickému úřadu a z toho důvodu mohlo být četnictvo, pokud si situace žádala rychlého zásahu, posláno plnit své úkoly právě do oblastí měst, ve kterých nemělo primární výkon služby. Komunální policie se řídila jednak pokyny podle zákona státních orgánů, ale také nařízením starosty, který plnil ve městě důležitou roli.⁵⁸ Zastupitelstva obcí měla pravomoc vydávat v oblasti místní policie nařízení, která měla formu policejního řádu. Z hlediska nadřízenosti městští strážníci v oblasti služby plnili nařízení starosty a policejního komisaře. Hlavní dozor nad strážníky pak obstarával vrchní strážník, taktéž podřízený starostovi a policejnímu komisaři. Celkový

⁵⁶NĚMEC, M. *Občan a policie: Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 91-92. ISBN 80-206-0524-X.

⁵⁷BALABÁN, M., STEJSKAL, L. a kol. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2010, s. 277. ISBN 978-80-246-1863-0.

⁵⁸MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 40. ISBN 80-902670-0-9.

dozor nad celou službou bezpečnosti vykonával policejní komisař, kterému podával vrchní strážník veškeré požadavky i stížnosti stráží. Tyto návrhy pak policejní komisař předkládal na policejním odboru starostovi města. Soubor povinností komunální policie je členěn dle služeb na čtyři části. Službu venkovní, kancelářskou, pohotovostní a tržní. Podle služebního řádu byla venkovní služba vykonávána prostřednictvím venkovních pochůzek po městě, zvláště pochůzek po důležitých částech města, křižovatkách apod. Pokud strážníci nevykonávali službu venkovní, byla vystřídána službou pohotovostní, při které měla být vyhotovena veškerá písemná hlášení o zajištěných okolnostech ve službě venkovní a předat je vrchnímu strážníkovi. Vrchnímu strážníkovi připadala služba kancelářská. Již podle názvu služby je zřejmé, že se jednalo o jakousi byrokratickou část služby. Úkol těchto pracovníků spočíval ve vyřizování veškerých písemností, sestavování služebního hlášení, vyhotovení trestního oznámení, které muselo být neprodleně odesláno příslušným orgánům k podpisu. Kancelářská služba také vyžadovala dohled nad policejními strážníky jak v oblasti výkonu služby, tak v oblasti výzbroje a výstroje sboru s čímž souviselo i vedení inventáře nábojů služebních zbraní a každé jejich použití. Tržní služba měla za úkol dohlížet na to, aby na týdenní a výroční trh neprošel nikdo, kdo předem nezaplatil tržní službě řádný tržní poplatek. Služební doba strážníků komunální policie, členěných do tří skupin, začínala v jednu hodinu odpoledne a končila ve stejnou hodinu následujícího dne. Skupina strážníků, která dokončila službu, měla volno plných 24 hodin a podle potřeby mohla být v krajních případech povolána zpět do výkonu služby. Při střídání jednotlivých skupin, byla nutnost čekat až do nástupu následující služby na strážnici a podat jí příslušné informace, nebo zpracovat písemné hlášení o proběhlých událostech.⁵⁹

Příslušníci obecních policie byli vázáni přísnou mlčenlivostí ve věcech služebního výkonu, vydaných rozkazů, ale i v soukromých poměrech příslušníků. Trest za nedodržení mlčenlivosti vykonával zpravidla starosta, nebo městská rada. Příslušník mohl být za tento prohřešek zbaven svého služebního místa. Příslušníci obecní policie byli taktéž povinni dbát určitých znalostí ohledně zákonných opatření a pravomocí pro výkon své funkce. Žádoucí byla znalost na úrovni zákonných předpisů, zejména pak

⁵⁹MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny obecních policí I*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 2004, s. 78-79. ISBN 80-86477-26-6.

policejním řádem města, znalost působnosti státních i samosprávných úřadů. Příslušníci byli povinni poskytnout v případě jakéhokoliv neštěstí pomoc.⁶⁰

Naopak povinností městské rady byl dohled nad tím, zda-li jsou strážníci dostatečně vyškoleni k výkonu služby. Výcvik strážníků byl rozdělen na teoretickou a praktickou část. Teoretický výcvik se zaměřoval vzděláváním strážníků v oblastech znalostí pro dobrý výkon ve všech službách, tedy ve službě venkovní, kancelářské, pohotovostní i tržní. Nad výcvikem strážníků v části teoretické dohlížel policejní komisař. Naopak praktickou částí byl pověřen vrchní strážník. Pokud byl strážník ve službě již 3 roky, procházel praktickou zkouškou, ve které měl strážník vyřešit příklady jak praktické, tak teoretické. Funkci zkušebních komisařů vykonával policejní komisař, vedoucí úředník a vrchní strážník.

Velký důraz se kladl rovněž na chování příslušníků. Projev příslušníka měl být vždy vážný a slušný, v případě potřeby však i mužný a přísný. Při pochůzkové službě nebylo strážníkům umožněno kouřit a bezděčně se přidávat k hovorům s občany. Výjimka byla samozřejmě v případě dotazu občana přímo strážníkovi, který měl na tázající působit ochotně, vlídně a tázanou informaci podat pokud možno stručně, bez zbytečných prodlev. Příslušníci podléhali také mnohým zákazům. Jak již bylo zmíněno, kouření v době výkonu služby nebylo tolerováno, stejně jako uchýlování se k veškerým hrám na strážnici. V rámci slušného chování, které bylo pro výkon služby strážníků nezbytné, příslušelo i slušné chování jejich rodinných příslušníků. Styk s osobami špatné pověsti a následné navazování kontaktu v pochybných podnicích za účelem opíjení, bylo rovněž nepřijatelné. Soukromý styk s těmito osobami byl dokonce v některých případech trestný. Zakázána byla veškerá účast na demonstracích či politických agitacích. Výkon vedlejšího zaměstnání nebyl rovněž v souladu s výkonem služby strážníka. V mimoslužební době byl strážníkům nařízen odpočinek k nabytí nových sil, nebylo proto možné, aby se četníci mimo službu věnovali například domácím pracím, které by ho mohly vyčerpávat. V době volna bylo strážníkům také znemožněno zdržovat se mimo obvod města, z důvodu případné přítomnosti v asistenční službě. Asistenční služba byla služba, do níž mohli být přivoláni strážníci v případě nutnosti zesílení hlídkového stavu. Chtěl-li se příslušník komunální policie vzdálit ze svého obvodu, bylo nutné zažádat příslušný nadřízený orgán o povolení k odcestování.

⁶⁰MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny obecních policí I.* 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 2004, s. 80. ISBN 80-86477-26-6.

Co se týče používání zbraně strážníky, primárně bylo doporučeno používat pro svoji ochranu nejprve obušek a až poté stělnou zbraň. Zákonem z roku 1928 byly definovány situace vhodné pro použití zbraně policistou. Situace, která umožňovala použití zbraně se týkala především odvrácení nebezpečí, které hrozí policistovi útočníkem, popřípadě ohrožuje na životě třetí osobu. Dalším případem bylo použití zbraně proti nebezpečnému zločinci, který nedbá na výzvu strážníků a nehodlá opustit svůj úkryt. Možná byla rovněž situace, při níž nebylo možno jinak dopadnout nebezpečného pachatele.

Služební řád se v neposlední řadě zabýval disciplinárním řízením a tresty, které postihly strážníky páchající služební delikty. V těchto případech byli policejní strážníci, stejně jako vrchní strážníci disciplinárně podřízeni starostovi města. Pokud byl policejní příslušník shledán policejním komisařem vinným ve smyslu služebního deliktu, starosta města rozhodl o jeho případném potrestání. Policejní řád stanovoval tresty pořádkové a tresty disciplinární. Pořádkovým trestem byla rozuměna ústní výstraha či pořádková důtka, která fungovala jako jakási výstraha nadcházejícího disciplinárního řízení. Dalším pořádkovým trestem byly tresty finanční, a to pokuta 20 Kč, v některých případech pokuta dosahující 20 % měsíčního příjmu. Finanční postihy byly udělovány písemně a bylo možno proti nim podávat písemnou stížnost, na rozdíl od trestů kázeňských, jež byly neodvolatelné. Disciplinárním trestem byly rozuměny písemné důtky, snížení služebních požitků, přeložení do výslužby či propuštění ze služby bez nároku na služební požitky. Obsáhle definován byl především trest propuštění vymezující jeho všechny možné příčiny. Propuštění ze služby hrozilo policejním příslušníkům za opilství ve služební době, pokud byl uniformován tak i mimo ni, za svoji nedochvilnost při nastupování služby či její samovolné opuštění, dále za porušení služební kázně a neuposlechnutí rozkazu⁶¹

⁶¹MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny obecních policí I.* 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 2004, s. 84. ISBN 80-86477-26-6.

6. DALŠÍ OZBROJENÉ SLOŽKY PRVNÍ REPUBLIKY

6.1 Finanční stráž

Finanční stráž vznikla roku 1842 sloučením dvou sborů. Sboru pohraničních myslivců se sborem důchodkové stráže. Nově vzniklý sjednocený sbor byl určen k výkonu finanční policie ve vnitrozemí i v pohraničních oblastech s předepsanou povinností vykonávat v případě potřeby i úkoly policie bezpečnostní a vojenské.⁶² Finanční stráž, coby součást ozbrojených složek rakousko-uherské monarchie, byla v roce 1918 převzata Československou republikou. V roce 1920 byla finanční stráž zrušena a nahradila ji důchodková kontrola pro službu ve vnitrozemí a pohraniční finanční stráž v pohraničí. Roku 1927 byl však opět ustanoven pojem finanční stráž. Finanční stráž Československa je definována jako ozbrojený, stejnokrojem opatřený sbor sloužící ke střežení celní hranice a hraničních vod, objeovávání a zabraňování přestupků a konání pomocné služby u celních úřadů. Podle § 13 celního zákona č. 114/1927 Sb. měli členové finanční stráže civilní a vojenská práva.⁶³ Vládním nařízením z roku 1923, které upravovalo platové a služební poměry finanční stráže, byla definována její působnost v pohraničí. Hlavními úkoly finanční stráže bylo střežení celní hranice, pohraničního okresu a dopravy zboží v tomto pásmu, zabraňování podloudnictví a důchodkových přestupků, napomáhat celním úřadům a podle potřeby zastupovat celní úředníky, zabraňovat neoprávněnému vstupu jakož i výstupu z území republiky osobám bez prokazatelné totožnosti, napomáhat k ochraně veřejné bezpečnosti. Dalším definovaným úkolem byla také spolupůsobnost při vojenské obraně hranic.⁶⁴

Služebním předpisem z roku 1907 trvala služba strážníků na hranicích kolem 240 hodin měsíčně. Denní služba činila 140 hodin, noční pak 100 hodin, přičemž denně služba nepřesahovala deset hodin. Dva dny v měsíci měli zcela volné, tedy bez služby.

⁶²MALYPETR, J., SOUKUP, F. a KAPRAS, J., *Armáda a národ*. Praha: Národní rada československá v nakladatelství L. Mazáč, 1938, s. 284.

⁶³MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 111. ISBN 80-902670-0-9.

⁶⁴BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918-1938*. 1. vyd. Mladá Boleslav: FORTprint, 2005, s. 23. ISBN 80-86011-29-1.

Postavení finančního strážníka nepatřilo právě mezi vděčná zaměstnání, už kvůli zanedbávání těchto stráží oproti ostatním ozbrojeným sborům předválečného Československa. Strážníci, většinou legionáři, se velmi často setkávali už kvůli jazykové bariéře s nepřátelstvím ze strany Němců a Maďarů. Ubytování finančníků rovněž neplnilo vyhovující podmínky, dostupnost úřadů a lékařské pomoci je často dělila nepřiměřenými vzdálenostmi horského terénu. Výcvik finančních strážníků byl ve svých počátcích nedostatečný, zvláště v oblasti lyžařských schopností, které byly v horských oblastech nepostradatelnými. Velké nedostatky se týkaly rovněž výbroje finančních strážníků, kteří měli většinou staré jednoranné pušky. Užití zbraně byli strážníci oprávněni jen v případech nutné ochrany, k odvrácení útoku či v případě nutnosti zamezení útěku podloudníka. Zbraně mohly být strážníky použity taktéž v případě, že prchající osoby nebyly zastaveny ani po vyzvání stráží, za předpokladu, že nezúčastněné osoby nemohou být ohrožovány. Přijetí uchazeči finanční pohraniční stráže byli přijímáni na zkoušku s hodností dozorce. Trvalé ustanovení ke sboru následovalo po úspěšném absolvování výkonné zkušební doby v trvání jednoho roku, během kterého mohli být dozorcí ze služby propuštěni bez udání důvodů. Pokud vykazovali dozorcí během zkušebního roku uspokojivou službu a dobrou tělesnou způsobilost, následovalo trvalé ustanovení u sboru finanční stráže a zároveň k jmenování naddozorcem. Naddozorcí byli v případě osmiletého působení u finanční stráže jmenováni respicienty.

V případě, že celkové trvání služby dovršilo dvanáct let, byli respicienti jmenováni na vrchní respicienty. Úředníkem finanční stráže jmenovaným z podúředníka se mohli stát pouze podúředníci sloužící nejméně 12 let u sboru s úspěšně vykonanou odbornou zkouškou.⁶⁵

V roce 1926 čítala finanční stráž na 4 000 mužů, v roce 1933 pak přes 6 000 mužů. Z řad finančních strážníků vycházeli od poloviny třicátých let požadavky na zvýšení počtu stavů, ke kterému v následujících letech skutečně došlo, koncem roku 1936 čítala finanční stráž zhruba 7 000 mužů. Dalším požadavkem bylo celkové navýšení akceschopnosti, například zavedení motorizovaných pohotovostních oddílů. Finanční

⁶⁵BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918-1938*. 1. vyd. Mladá Boleslav: FORTprint, 2005, s. 25. ISBN 80-86011-29-1.

stráž byla zařazena do nově zřízené SOS. Finančníci byli definováni jako strážci, kteří konají službu přímo na hranici a spolupůsobí při vojenské ochraně státních hranic.⁶⁶

6.2 Stráž obrany státu

Československá republika byla v době první republiky obklopena státy, které představovaly potenciální nebezpečí. Z tohoto důvodu byl kladen důraz na vojenskou ostrahu státních hranic. Za mírových podmínek obstarávali celní ostrahu příslušníci finanční stráže, bezpečnost byla zajišťována skrze četnické stanice a četnické pohraniční kontrolní stanice. Problém byl ovšem v tom, že tyto složky už nebyly schopny plně zastávat bezpečnost státních hranic při případných potížích, jakými byly například útoky teroristických organizací podporované Maďarskem a Německem. Návrh na zlepšení situace o střežení státních hranic výhradně četnictvem o počtu 4000 mužů a stejném počtu finančních strážníků z roku 1926 byl svržen, vzhledem k budoucímu případnému komplikovanému výcviku četnictva. Aktuálnějším se však tento problém stal po roce 1933. Z řad finanční stráže byli z hranic odstraněni nespolehliví členové, zvláště příslušníci německé národnosti, kteří byli nahrazeni mladými a fyzicky zdatnými muži. Byl kladen důraz na součinnost při zpravodajské činnosti, zaveden byl také zdokonalovací výcvik. Vyřešení problému s ochranou státních hranic byl zcela vyřešen v roce 1936 zřízením stráže obrany státu, jejíž zákonná norma byla vydána v témže roce. Zákonná norma stanovila v rámci stráže obrany státu příslušníky jednotlivých bezpečnostních složek. Zahrnuti byli příslušníci četnictva, finanční stráže, policejních sborů, obecní stráže bezpečnosti, vojska ale i státní zaměstnanci. Použití zbraně bylo povoleno v případě nutné obrany, odvrácení násilného útoku, při zamezení útěku zločince, nebo jinak podezřelé osoby nereagující na výzvu strážníka, ale také při maření služebního výkonu druhou osobou. Organizační struktura stráže obrany státu vymezovala v pohraničních územích jednotlivé obvody. V každém obvodu byl zřízen prapor jakožto nejvyšší organizační jednotka podléhající okresnímu úřadu, který se dále dělil na roty, čtyři, družstva a roje. V roce 1936 příslušelo ke stráži

⁶⁶MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 111. ISBN 80-902670-0-9.

obranu státu přibližně 10 000 strážníků, kteří se v následujícím roce rozrostli na celkový stav 16 000 vycvičených mužů, téměř z poloviny četníků, kteří byli organizováni do 31 praporů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi.⁶⁷ Zmíněná organizační struktura byla stanovena v roce 1936 Organizačním řádem SOS, který byl později upravován kvůli případným nedostatkům. V září následujícího roku byl Ministerstvem vnitra vydán služební předpis pro stráž obrany státu, který se skládal ze dvou dílů. Oba díly určené pro velitele stráží obsahovaly předpisy činnosti SOS v případě boje a po jejím vydání započaly přípravy zajišťování hranic. O další rok později vyšel v otázce zajišťování hranic nový předpis stanovující tři stupně ochrany. Příprava služebního řádu pro strážníky obrany státu probíhala již v roce 1937, konečnou podobu však kvůli značným neshodám ohledně složek ve stráží dostal v srpnu roku 1938 výnosem Ministerstva vnitra.⁶⁸

6.3 Československá armáda

Jediný útvar, který se zformoval až v roce 1919 rozkazem prezidenta republiky, byla československá branná moc. Došlo k ní sloučením útvarů domácí armády, tedy vojáků, poddůstojníků a důstojníků s československými legionáři.⁶⁹ Chránit svobodu republiky vůči nepřítelům, stejně jako její celistvost bylo dle branného zákona primárním úkolem československé branné moci. Branná povinnost byla charakterizována jako: „*všeobecná a příslušející osobám mužského pohlaví, které byly čs. státními občany, nebo byly na území ČSR trvale usedlé a nemohly prokázat jinou státní příslušnost.*“⁷⁰ Branná povinnost započala dvacátým rokem občana a ukončena byla padesátým rokem. Doplnění branné moci bylo uskutečňováno jednak odvodem, který řídila odvodová komise, tak dobrovolným vstupem, kterého se mohl účastnit občan československé státní příslušnosti, jež dovršil věk sedmnácti let.

⁶⁷MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 113-114. ISBN 80-902670-0-9.

⁶⁸BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936-1939*. 1. vyd. Mladá Boleslav: FORTprint, 2007, s. 25. ISBN 978-80-86011-34-9.

⁶⁹KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 163. ISBN 80-7277-195-7.

⁷⁰NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. Brno: Computer Press, 2007, s. 12. ISBN 978-80-251-1774-3.

Organizace branné moci definovala členění na druhy vojsk a na služby. Druhy vojsk byly členěny na pěchotu, dělostřelectvo, letectvo, jezdeckto, ženijní vojsko a telegrafní vojsko. Služby byly děleny na zbrojní, zdravotní a intendantní. Jednotlivé služby plnily funkci výpomoci každému druhu vojska. Činnost pěchoty byla vykonávána pěšmo, vybavena puškou s bodákem, pistolí, lehkým kulometem, granátometem, kanónem a minometem domácí výroby, které se staly proslulými nejen u nás, ale i v řadě světových armád. Pěchota měla k dispozici i tzv. pluk útočné vozby, čímž byly míněny tanky a obrněné vlaky. V neposlední řadě patřila k pěchotě také Hradní stráž tvořena četami uniformovaných ruských, francouzských a italských legií. V pozdější podobě se transformovala na motostřelecké vojsko vybavené obrněnými transportéry. Dělostřelectvo členěné na polní, těžké a speciální neboli protiletadlové mělo k dispozici děla, taktéž domácí výroby. Letectvo bylo členěno na bojové a zpravodajské, organizováno bylo v plucích. Ženijní vojsko, jak již naznačuje název, plnilo funkci ženijního zabezpečení vojsk, což představovalo ničení krytů, zatarasování i odtarasování, zabezpečení přepravy přes vodní toky a zatarasené cesty. V otázce spojení na stupních velení, hrálo důležitou roli právě telegrafní vojsko.⁷¹ Útvar jezdeckta byl využíván jako u dnešní jízdní policie, a sice k rozptýlení davu, které se pomocí koní preferovalo více než útokem bodáky a střelbou. Zásah jezdeckta byl však ve většině případů realizován tehdy, pokud nehrozil větší organizovaný odpor.⁷² K těmto jmenovaným druhům vojsk je nutné připomenout ještě vozatajské prapory, autooddíly a lodní oddíly. K armádě se kromě nich vážou i vojenské zbrojnice, skladiště, posádkové nemocnice, lázeňské léčebny, koňská nemocnice a dále vojenské školství včetně pilotní školy a taktéž vojenský zeměpisný ústav. Nechyběly ani brigádní soudy či vojenská trestnice.⁷³

Československá armáda s oficiálním názvem branná moc se členila na aktivní armádu, která skýtala cca 170 000 mužů a počítala s mírovým stavem. Skládala se z vojenských útvarů. Velení zastával prezident republiky, Ministerstvo národní obrany a Hlavní štáb branné moci a Generální inspektorát branné moci. Dále I. zálohu, tedy muže

⁷¹NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, s. 7. ISBN 978-80-251-1774-3.

⁷²MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 120. ISBN 80-902670-0-9.

⁷³KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 166. ISBN 80-7277-195-7.

do 40 let v záloze, kteří byli povoláni při hrozícím německém útoku. Poslední složkou byla II. Záloha, muži od 40 do 50 let v záloze. Podle hranic politických okresů bylo Československo rozděleno na zemská vojenská velitelství. Zemská vojenská velitelství byla pro Čechy, Moravu a Slezsko, pro Slovensko a pro Podkarpatskou Rus. V polovině 20. let fungovala také zemská vojenská velitelství v Praze, Brně, Bratislavě a Košicích, která se v průběhu let třicátých ještě rozdělila na divizní oblasti. Aktivní armáda počítající s mírovým stavem byla utvořena vyšším velitelstvím, vojskovými tělesy, vojenskými ústavami a vojenskými úřady. Velení náleželo díky ústavě hlavě státu, Ministerstvu národní obrany, Hlavnímu štábu branné moci a rovněž Generálnímu inspektorátu branné moci. Prezident Československé republiky, mající pravomoci vrchního velitele branné moci, mohl ze své funkce stanovovat funkcionáře branné moci i jmenovat a povyšovat generály. Na žádost prezidenta republiky byla v roce 1919 na Pražském hradě zřízena vojenská kancelář, které podléhá Hradní stáž a ona sama je přímo podřízena prezidentovi. Hlavní štáb branné moci zřízený roku 1919 sloučením Vojenského odboru Ministerstva národní obrany a štábem Hlavního velitelství branné moci, působil v 5 odděleních. Oddělení byla členěna na organizační, zpravodajské, operační, výcvikové a výchovné, školské, výcvikové a branné moci. Generální inspektorát vojska byl vytvořen z úřadu vrchního správce vojska počátkem roku 1919 a jeho kompetence byly upravovány, až nabyly definitivního charakteru roku 1922. Inspektorát fungoval zvláště ve věcech poradních pro Ministerstvo národní obrany, a to v rámci výcviku, osvětové činnosti, tělesné výchovy, materiálního i duchovního zabezpečení vojáků. Další kompetencí Generálního inspektorátu vojska byla účast na vojenských přehlídkách a při inspekcích veškeré branné moci, ze kterých posílal ministrovi národní obrany své poznatky a závěry. Později byl Generální inspektorát vojska přejmenován na Generální inspektorát branné moci, který pracoval v rámci MNO a jeho činnost byla ryze inspekční. Ve věcech státní obrany a branné moci fungoval ještě na našem území Meziministerský sbor pro věci obrany státu, Nejvyšší rada obrany státu, Generální sekretariát obrany státu a také Armádní poradní sbor. Vrcholným orgánem ve smyslu obrany státu působil Meziministerský sbor pro věci obrany státu, který vznikl usnesením vlády a jeho hlavní úkoly se týkaly přípravy obrany státu. Tímto orgánem byla zřízena na návrh Nejvyšší rady obrany státu. Nejvyšší rada obrany státu byla nejvyšším politickým orgánem ve věcech přípravy a následné

organizaci obrany státu. Úlohu pomocného orgánu Ministerského sboru pro věci obrany státu a Nejvyšší rady obrany státu plnil od roku 1933 Generální sekretariát obrany státu. Poradním orgánem ministra národní obrany se stal Armádní poradní sbor zřízený roku 1932. Hlavní činnost Armádního poradního sboru spočívala v organizaci výcviku armády, mobilizaci, ale i výzbroje a výstroje.⁷⁴

⁷⁴NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, s. 9-10. ISBN 97880-251-1774-3.

PRAKTICKÁ ČÁST

7. KOMPARACE PŮSOBNOSTI A DŮLEŽITOSTI STÁTNÍ POLICIE A ČETNICTVA

V době nově vzniklé Československé republiky působily na našem území 2 hlavní složky chránící veřejný pořádek a bezpečnost jak občanů, tak jejich majetku. Slovo je o státní policii a četnictvu. Jaké však byly skutečné rozdíly mezi výkonem služby obou složek, jejich působností, schopností vyřešit konkrétní případy či vzdělanosti v dané problematice potřebné pro výkon služby jsou otázky, kterými se budeme v této části zabývat.

Prvním možným aspektem ke snazšímu uchopení komparace a případným závěrům ohledně důležitosti sborů policie a četnictva, by mohla být historická tradice obou sborů na našem území. První zmínky o četnických sborech na našem území pocházejí z roku 1849. Působnost těchto sborů byla následně vymezena provizorním zákonem z roku 1850. Vymezení činnosti a působnosti, stejně jako práv a povinností později definovala Služební instrukce pro četnictvo. Státní policie má na našem území oproti četnictvu hlubší kořeny, a to o téměř sto let. Policejní sbory zde začaly působit v polovině 18. století založením Státního policejního úřadu ve Vídni, který nechala zřídit tehdejší panovnice Marie Terezie. Oba sbory byly po vzniku Československé republiky převzaty z bývalé monarchie do nově vzniklého systému se zcela odlišnou historickou tradicí. Mezitím, co složky státní policie měly možnost procházet dlouhodobějším vývojem a formovat se na základě nabytých zkušeností, četnictvo vstupovalo do nového systému oproti policii jakožto relativně nově vzniklá bezpečnostní složka našeho a námi přilehlého území.

Příslušníci četnického sboru byli v oblasti výkonu služby podřízeni státním politickým úřadům s nejvyšší instancí na Ministerstvu vnitra, které zřizovalo pro výkon četnictva 13. oddělení. Na nižším stupni podléhali okresním politickým správám, v jejichž sídlech měla být zřízena okresní četnická velitelství a četnické stanice. Okresní četnický velitel denně plnil skrze podřízené příslušníky četnictva služební příkazy

vydané příslušným politickým úřadem, které posléze informoval o způsobu jejich vykonání. Povinností četnického velitele bylo rovněž každý týden těmto úřadům zasílat výpisy ze staniční služební knihy. Po Ministerstvu vnitra představoval druhého nejvyššího velitele četnických sborů Generální velitel četnictva. Funkce Generálního velitele četnictva byla vykonávána prostřednictvím četnického důstojníka voleného prezidentem republiky. Generální velitel četnictva byl ministerstvu vnitra odpovědný za klid a pořádek četnického sboru. Jeho další povinností byl výcvik důstojníků, kontrola služby Zemských četnických velitelů a dalších podřízených orgánů a rovněž vyučování v četnických školách. Činnost četnictva v obvodu dané země byla řízena již zmíněným Zemským četnickým velitelem, který byl odpovědný za bezpečnost. Do kompetencí plynoucích z titulu funkce Zemského četnického velitele spadalo vyučování v četnických školách, pořádání přehlídek či vyřizování proseb a stížností. Co se týče organizace, státní policie byla členěna do státních policejních úřadů. Jednalo se o policejní ředitelství v Praze a v Brně, v jejichž čele stáli policejní ředitelé a dále o dvě policejní komisařství v Plzni a v Moravské Ostravě, která byla řízena správci policejních komisařství. Představeným těchto úřadů podléhal úřednický, kancelářský a zřízenecký personál, tedy neuniformované strážce bezpečnosti. Policejní úřady podléhaly Zemskému prezidentovi a příslušným okresním hejtmanům, na vyšší úrovni podléhaly tyto orgány Ministerstvu vnitra. Počet státních policejních úřadů od roku 1918 neustále narůstal, bylo de facto možné zřídit policejní úřad tam, kde bylo aktuálně potřeba, čímž byla také potírána činnost komunální policie. Státní policii byly nápomocné nově vzniklé orgány bezpečnostních služeb zřízené při Ministerstvu vnitra, kterými byly Obranná zpravodajská služba, Všeobecná kriminální ústředna a rovněž Mezinárodní komise kriminální policie. Jak již bylo zmíněno, státní policie vykonávala svoji činnost díky složce uniformované strážce bezpečnosti, které náležela pořádková a strážní služba a také složkou neuniformované strážce bezpečnosti vykonávající službu zpravodajskou, vyšetřovací, dohledací, pátrací, kancelářskou, telefonickou a telegrafickou, jakož i službu daktyloskopickou. Velkou výhodou státní policie oproti četnictvu spatřuji právě v členění policie do dvou složek. Člen státní policie byl oproti členovi četnictva v nesporné výhodě. Dle místa své působnosti řešil takový člen pouze pochůzkové a hlídkové služby za účelem zachovávání veřejného pořádku a k dalším pomocným činnostem mu byla nápomocná neuniformovaná stráž bezpečnosti. V případě

složitějších případů na kriminálním a zpravodajském poli jim byly nápomocné nově vzniklé bezpečnostní orgány řešící právě problematiku zpravodajství a kriminality. Pro porovnání výkonnosti sborů je třeba uvést činnost výkonných orgánů četnictva, složených pouze z uniformovaných členů. V rámci organizace četnictva představovaly nejnižší článek výkonných orgánů četnické stanice. Služební obvody četnických stanic zahrnovaly povětšinou 4 až 5 obcí a svou činností pokrývaly celé území Československa, kromě větších měst, kde bezpečnostní službu vykonávali uniformovaní příslušníci státní policie. Četnické stanice nacházející se v blízkosti hraničních přechodů vykonávaly rovněž službu pasovou a jejich povinnostmi byla i kontrola železniční dopravy v těchto místech. Každodenní náplň služby členů četnické stanice, jednalo se většinou o minimálně 3 muže na stanici, určoval velitel stanice, který vedl kontrolu nad jejich činnostmi. Členové četnických stanic mohli být ve zvláštních případech převeleni na jiné místo výkonu, kde se četníci řídili všeobecnými služebními předpisy. K těmto případům docházelo zvláště při mimořádných událostech, například při epidemiích či při živelných pohromách. Snahou československého četnictva o osamostatnění v oblasti kriminalistiky bylo v rámci policejního pražského ředitelství, konkrétně u poznávacího oddělení, zřízeno Četnické oddělení, s příslušnou daktyloskopickou službou, které svým celkovým působením mělo zkvalitnit pátrací akce četnických sborů. Na konci 20. let došlo dokonce k osamostatnění Četnického oddělení a výkon pátrací a daktyloskopické služby řešilo nově vzniklé Ústřední četnické pátrací oddělení. Toto oddělení mělo velmi široký záběr činností, a proto bylo rozděleno na skupiny dle povahy výkonu služby, a to na skupinu daktyloskopickou, fotografickou, kriminální evidenci specializovanou na profil pachatele, dále také na evidenci cikánů a lupičů a v neposlední řadě skupinu řídící chov a výcvik služebních psů. V tomto období vznikají při četnických sborech rovněž Četnické pátrací stanice, které se specializovaly na vypátrání a zajištění pachatele, stejně jako na zajištění důkazů u trestných činů většího rozměru, který byl spáchán v obvodu jejich působnosti. Vzhledem k faktu, že pátrací stanice byla vybavena motocykly, zabývali se její členové i kontrolou silničního provozu prováděnou skrze preventivní objížďky. Na počátku 30. let vznikaly v pohraničních oblastech Četnické pohraniční kontrolní stanice, které byly zřízeny výhradně pro pasovou kontrolu na hraničních přechodech s Německem a s Rakouskem. Další specializovanou četnickou stanicí se stala Četnická eskortní stanice, která působila u Okresního četnického

velitelství Smíchov a prováděla eskortu trestanců a vyšetřovaných osob na vyžádání veškerých okresních soudů. V místech, kde byly zavedeny Četnické pátrací stanice fungovaly zároveň Četnické stanice se služebními psy. Tyto stanice byly zřízeny zvláště v místech, kde hrozilo zvýšené ohrožení bezpečnosti. Využití psa při služebních úkonech podléhalo povolení Zemského četnického velitelství a proti výtržníkům smělo být použito pouze s řádným plněním zákonných podmínek. V roce 1933 byly vzhledem ke vzrůstající hrozbě nebezpečí ze strany Německa, zesíleny počty stanic v pohraničních oblastech a následně byly zřízeny Četnické pohotovostní oddíly, které se zřizovaly zvláště ve městech s výrazným počtem německého obyvatelstva. Činností ČPO byla výpomoc četnickým stanicím v potřebných obvodech skrze pochůzkovou a objíždčkovou službu. Četnické pohotovostní oddíly byly v druhé polovině 30. let připojeny k organizační struktuře Stráže obrany státu. Jako obdoba ČPO byly zavedeny Okresní četnické stanice, které se lišily výkonem obyčejné služby, která nastala při nevyžádání těchto složek k součinnosti při mimořádných akcích. Za zmínku stojí taktéž uvést Četnické silniční kontrolní stanice, jejichž středem zájmu byly právě silniční spoje, zvláště dohled nad jejich bezpečným provozem a případným vyřešením nehod na nich spáchaných, jakož i Četnické letecké hlídky, které byly zřízeny svrchovanosti státu ve vzdušném prostoru. Vyjma tohoto příslušely letecké hlídce rovněž kontroly veškeré činnosti mající souvislost se vzdušným prostorem nad územím Československa.

Po vyčerpávajícím výčtu výkonné působnosti četnictva je zcela patrné, že četnictvo na rozdíl od policejních sborů procházelo velmi náročným procesem zdokonalování a osamostatnění v mnohých dimenzích bezpečnostní služby. Již v rámci místní působnosti je patrné, že v poměru počtu členů na výkon činností spolu s obvodem působení, představovalo četnictvo velmi samostatné sbory řešící obsáhlou škálu služebních úkonů, od pochůzek v rámci zabezpečení veřejného pořádku až po odborná pátrací šetření s využitím kriminalistických disciplín. Nejen, že rozsah působnosti četnictva spočíval takřka na celém území našeho státu, ale jednotliví příslušníci četnictva mohli být převeleni na stanice a obvody, kam bylo zrovna zapotřebí. Stejně tak četnické sbory byly na vyžádání ostatních bezpečnostních orgánů schopny vypomoci při všech možných situacích. Utváření jednotlivých specializovaných četnických stanic názorně dokazuje, že četnictvo představovalo sbor podléhající jasně vymezeným potřebám jednotlivých etap československého území v období první republiky.

Důležitou součástí pro výkon služby bezpečnostních sborů je bez pochyby jejich vzdělávání a výcvik. Systém vzdělávání u četnictva a sborů státní policie, tedy sborů stráže bezpečnosti nebyl extrémně odlišný, nicméně jisté rozdíly jsou po hlubším ohledání patrné. Systém vzdělávání četnictva představoval dobře propracovaný systém četnických škol. K četnickým školám náležely školy četníků na zkoušku, školy pro výcvik velitelů stanic a školy pro výcvik výkonných důstojníků. Prostřednictvím četnických škol byl zajišťován teoretický výcvik četníků, který byl obohacován odbornými kurzy. Odpovědnost v oblasti vzdělávání náležela řídicím pracovníkům četnictva. Velitelé stanic byli povinni vyučovat členy stanice a motivovat je v jejich procesu vzdělávání nutného pro výkon služby. Pozici velitele zaujímal v četnických školách velitel doplňovacího oddělení, kterému byl přidělen potřebný počet důstojníků, ale i dobrovolných civilních občanů, kteří zastávali funkci učitelů. Na učitele četnických škol byl kladen vážný důraz, zvláště co se týče jejich odborných a pedagogických znalostí, jakož i mravních hodnot. Učitel měl být zároveň morálním vzorem četnictva, který je motivuje k co nejlepším výkonům služby s patřičnou úctou a mravními ideály. Školní rok počínal prvním zářijovým dnem v době trvání deseti měsíců. Co se týče vyučovaných předmětů, byla výuka dělena na předměty odborné a předměty všeobecného vzdělání. Předměty všeobecného vzdělání představovaly služební a menšinový jazyk, matematika, dějepis, zeměpis a zdravotní věda. Odborné předměty byly odrazem právních znalostí potřebných ke službě. Byly jimi osvojovány a prohlubovány znalosti výuky zákona o četnictvu, četnické služební instrukce, ústavního a správního práva, trestního zákona a trestního řádu, jakož i vojenského zákona a vojenského řádu, nauky o zbraních, střelivu a dalších. Pod velením správních důstojníků byl prováděn vojenský výcvik, který se zpravidla uskutečňoval v obvodu blízké četnické stanice a často i na podkladě případů, jež se uskutečnily. Nově přijatí strážníci policejních sborů, aspiranti pro praktickou školu, byli povinni absolvovat cvičnou školu v celkovém rozsahu 6 měsíců. Vyučované předměty se u porovnávaných složek výrazně nelišily, předměty všeobecného vzdělávání byly takřka stejné, odborné předměty se lišily víceméně pouze působností odlišných složek. Pro přesnost uvedme například služební předpisy, místní policejní předpisy, služební řád, organizační řád, státní právo. Při cvičných školách vznikaly ještě hodnostní a telegrafní kurzy, sloužící k důkladné přípravě strážmistrů, telegrafistů a jiných specializovaných členů sboru. Rovněž byla

zavedena tzv. týdenní škola, která sloužila k opakování výuky ve cvičných školách, ale i k prohlubování znalostí účastníků s nově vydanými zákony. Povinností členů stráže byla účast na teoretickém i praktickém výcviku, který byl vykonáván prostřednictvím týdenních škol velitelem oddělení a případná neúčast či zanedbávání výuky bylo trestáno.

Jak je vidno, systém vzdělávání četnictva i policie byl spjat takřka stejnými povinnostmi ke splnění podmínek vstupu a dalšího výkonného působení v daném sboru. Podle mého názoru byl opět větší důraz kladen na sbory četnictva, už vzhledem k jejich působení v odlišných sférách bezpečnostní služby a případným převelením na jiná působiště či případnou součinností s ostatními bezpečnostními sbory. Ze získaných poznatků mohu jen doplnit fakt, že příslušníci četnických sborů byli prostřednictvím svého velitele neustále přezkušováni z pro ně potřebných znalostí, dokonce v rámci své služby podstupovali psaní diktátů a domů si mnohdy odnášeli i domácí úkoly od velitele stanice.

Co se týče postavení a prestiže obou sborů, měly jasnou převahu lepšího postavení četnické sbory. Četnické povolání představovalo opravdu prestižní záležitost a z tohoto důvodu byly kladeny na budoucí členy četnických sborů nejen vysoké profesní požadavky, ale rovněž bylo dbáno na morální hodnoty takového příslušníka. Četník měl lidem evokovat ctnost a dobré mravy podtrženy vojenskou disciplínou a zároveň svým respektem motivovat občany státu k dobrému životu a vědomí, že jsou jednak chráněni před nebezpečnými vlivy, ale rovněž jim bude vyhověno v jakékoliv žádosti o pomoc všeho druhu. Na dobrou kázeň sboru dohlížel jak velitel, tak jednotliví četníci mezi sebou. Byla to zvláště preventivní činnost, poněvadž zaváhání jednoho člena mohlo předznamenat ohrožení dobrého jména sboru, které pro ně bylo samozřejmou nezbytností. Je pravdou, že za svou prospěšnou a náročnou službu s takřka celostátní působností byli řádně odměněni nejen vědomím, že jejich osoba je chována ve veřejné úctě, ale rovněž materiálními či peněžními požitky, jež pobírali. Opomíjeny nebyly ani soukromé poměry strážníků. Přestože byly na soukromý život četnictva kladeny poměrně přísné požadavky, dle mého názoru rozhodně nemohla být řeč o nespokojenosti ať již ze strany samotných četníků či jeho rodinných příslušníků, vzhledem k velmi slušným benefitům četnické služby, které se přímo dotýkaly i rodiny četníka. V době volna byl kladen důraz na řádný odpočinek, dokonce byla zakázána

veškerá přítomnost při domácích pracích a jiného vypomáhání v domácnosti. Tento zákaz měl být prevencí před nedokonalým výkonem služby řádně neodpočínutého četníka.

ZÁVĚR

Bezpečnost státního území skrze bezpečnostní složky je základním atributem pro zachování struktury a stability státu, která je patrná již od starověku. Jinak tomu nebylo ani v období formování nově vzniklé Československé republiky, ve které byla činnost bezpečnostních služeb vykonávána skrze velké množství sborů bezpečnosti s rozličným rozsahem působnosti. Vzhledem k pestrosti a důležitosti těchto sborů v období první republiky je každému z nich věnována samostatná kapitola bakalářské práce. Práce si klade za cíl především zodpovězení diskutovaných otázek v oblasti postavení státní policie a četnictva. Pro možnou komparaci obou složek a následné vyvození závěrů bylo třeba teoreticky vymezit jejich působnost, organizační strukturu či historický vývoj.

Počátek práce je věnován národnímu říjnovému převratu, prvotním formováním zákonů a dalším událostem charakterizujícím vznik Československé republiky. S nastolením vlády a novými státními zákony byla rovněž pozornost soustředěna na ukotvení a sjednocení státní správy, která vzhledem k převzetí ze systému bývalé monarchie nesplňovala předpoklady samostatného státu. S tímto souviselo i ukotvení ozbrojených složek a jejich příslušných úřadů do státního aparátu.

Dalším tematickým okruhem bakalářské práce jsou hlavní bezpečnostní složky své doby, tedy policejní sbory a československé četnictvo, jež byly zároveň i předmětem zkoumání daného cíle, a to komparace obou sborů a výsledného zhodnocení potřebnosti a důležitosti jednoho či druhého sboru v nově vzniklém Československu. K zodpovězení kladených otázek bylo třeba pečlivě rozebrat historický vývoj, organizační strukturu, místní i věcnou působnost, jakož i systém vzdělávání a hlavní poslání výkonu služby sborů jak policejních, tak četnických. Z podložených faktů dle mého názoru vyplývá nadřazené postavení právě četnictva. Přestože jeho historická tradice na našem území nemá takového trvání jako u sborů policie, stala se v očích veřejnosti velmi respektovanou složkou a působení u četnických sborů představovalo prestižní záležitost. Místní působnost policie se vztahovala pouze na větší města, zatímco četnictvo působilo takřka na celém území státu, v některých případech zasahovalo dokonce i na území, které služebně podléhalo policii. Je tedy zřejmé, že

četnická služba byla o mnoho náročnější, vzhledem k povaze terénu zvláště pohraničních oblastí, kde četnictvo plnilo velmi důležitou službu zajištění bezpečnosti občanů. Širší záběr úkonů spojených s bezpečnostní službou je rovněž patrný u četnictva než u sborů policie. O tom vypovídají i jednotlivé specializované stanice, které se u četnictva postupně formovaly, rovněž i veškeré úkony spojené s kriminalistikou a s ní spojenými vědními disciplínami. Shrnutím poznatků bych se přikláněla k názoru, že v době první republiky představovalo, v rámci bezpečnosti, důležitější a váženější složku právě četnictvo. Četnictvo bylo univerzálním sborem plnícím takřka všechny úkony bezpečnostní služby, které byly měněny dle potřeb doby.

Závěrečné kapitoly popisují ozbrojené složky, které byly zřízeny především pro zabezpečení nedotknutelnosti státní hranice a pro výkon bezpečnostních opatření právě v pohraničních oblastech. Nastíněna je zvláště potřeba vzniku působení Finanční stráže, Stráže obrany státu a armády, jakož i jejich poslání a konkrétní obsah činností.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BALABÁN, M., STEJSKAL, L. a kol. Kapitoly o bezpečnosti. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN: 978-80-246-1863-0.

BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936-1939*. 1. vyd. Mladá Boleslav: FORTprint, 2007. ISBN 978-80-86011-34-9.

BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918-1938*. 1. vyd. Mladá Boleslav: FORTprint, 2005. ISBN 80-86011-29-1.

BOHATA, I. *Protilidová úloha četnictva v letech 1918-1938*. Praha: Správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitra, 1978.

DLOHÝ, M. *Četnické čtyřlístky*. 1. vyd. Praha: PRAGOLINE, 2005. ISBN 80-86546-32-2.

ERHART, J. *Rukověť četnictva*. Praha: Typus, 1937.

FARA, F. *Četnické vzpomínky*. Praha: Kodyprint, 2002. ISBN 80-902964-4-0.

FILÁK, A., MACEK, P. a kol. *Základy teorie policejné bezpečnostní činnosti*. 1. vyd. Praha: Police History, 2004. ISBN 80-86477-21-5.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl první Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918-1929)*. 20. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-195-7.

KOCOUREK, L. *Správa v českých zemích a v Československu v letech 1848-2005: Historický přehled*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, EUPRES, 2007. ISBN 978-86754-75-8.

MACEK, P. *Dějiny pražské policie (vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Praha: Police History, 2009. ISBN 978-80-86477-50-3.

MACEK, P., UHLÍŘ, L. *Dějiny obecních policí I*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 2004. ISBN 80-86477-26-6.

MACEK, P, UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918-1939)*. 1. vyd. Praha: POLICE HISTORY, 1999. ISBN 80-902670-0-9.

MALYPETR, J., SOUKUP, F., KAPRAS, J. *Armáda a národ*. Praha: Národní rada československá v nakladatelství L. Mazáč, 1938.

NĚMEC, M., *Občan a policie: Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko. 1996. ISBN 80-206-0524-X.

NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1774-3.

NOLČ, J. *Čeští a slovenští prezidenti*. 1. vyd. Brno: CP Books, 2005. ISBN 80-251-0545-8.

NOLČ, J. *Politická elita meziválečného Československa: Kdo byl kdo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Pražská edice, 1998. ISBN 80-901509-8-5.

OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: EVA, 2012. ISBN 978-80-86107-47-9.

SHELLE, K. *Organizace Československého státu v meziválečném období (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-92-9.

SOUBIGOU, A. *Tomáš Garrigue Masaryk*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-679-7.

VOJÁČEK, L., SHELLE, K. *České právní dějiny do roku 1945*. 1.vyd. Ostrava – Přívoz: KEY Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-20-5.

Seznam použitých internetových zdrojů

Československé četnictvo. [online]. © 2014 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3d>.

Generální velitel četnictva. [online]. ©2015 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z : <http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/generalni-velitel-cetnictva.htx>.

Vznik četnictva. [online]. © 2014 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/vznik-cetnictva.htx>.

Seznam použitých ostatních zdrojů

Zákon č. 299/1920 Sb. o četnictvu. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1920, s. 687-689. ISSN 1804-0705. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/056-1920.pdf>.

SEZNAM ZKRATEK

NS	-	Národní shromáždění
MV	-	Ministerstvo vnitra
SOS	-	Stráž obrany státu
ČPO	-	Četnický pohotovostní oddíl
ČSR	-	Československá republika
VKÚ	-	Všeobecná kriminální ústředna
MKKP	-	Mezinárodní komise kriminální policie
MNO	-	Ministerstvo národní obrany

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Denisa Kellnerová

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Bezpečnostní složky v období první republiky

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 54

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: PaedDr. Ing. Jan Zelinka